

KOV erinumber Sinuga

Viipekeeletõlk kui kurdi
kõrvad ja suu

Sotsiaalteenused erinevates
Eesti kohtades

Riigikohus: KOV peab tagama
vastava abi abivajajale

SISUKORD

ARVAMUS

- 4 Sotsiaaltöötaja roll on olla inimese kõrval
- 6 Eesti Linnade ja Valdade Liit: märkame abivajajaid ja räägime rahast
- 8 Kolmas sektor *versus* avalik sektor ehk Kummas töötamine ühiskonnale rohkem kasu toob?

INTERVJUU

- 11 Lääne-Virumaa Puuetega Inimeste Koja projekt „Koostöö vol 2”
- 14 Tõnu Poopuu, Pärnu linna sotsiaalosakonna juhataja
- 16 Saaremaa laste ja pere tugikeskust juhib Aaro Nursi

PERSOON

- 19 Viipekeeletõlk kui kurdi kõrvaldaja ja suu

LUUBI ALL

- 22 Mida peaks puudega abivajaja teadma kohalikust omavalitsusest sotsiaalteenuseid taotledes
- 25 Kohalikud omavalitsused ja sotsiaalse kaitse rahastamine
- 27 Erivajadustega laste integreeritud teenuste pilootprojekt saab tuule tiibadesse
- 31 Õigus saada vajadusele vastavat abi
- 33 Inimene, pere ja omavalitsus – ühine tee vajaliku toeni

REPORTAAŽ

- 37 Rõuge valla hooldekodud ootavad postkasti kirju

RETROSPEKTIIV

- 41 Monika Siruli: „MTÜ-st Händikäpp olen leidnud oma parimad sõbrad”

Rohkem infot koduleheküljelt: www.epikoda.ee | facebook.com/EPIKoda.
Loe ajakirja veebis aadressil: sinuga.epikoda.ee

KOHALIK OMAVALITSUS KUI SOTSIAALSÜSTEEMI ALUSKORRUS

Me elame üleilmastunud maailmas, mis kohati näib ühe suure külana. Ent sellest hoolimata tunnetame pea kõikjal ühtlasi kohalike kogukondade tugevnemist. Sel ebakindlal ajal, mil uudised kaugetest maadest mõjutavad meie elu aina nähtavamalt, saame vahetut tuge ja kaasabi ikka kohalikust omavalitsusest.

Eestis on 79 ainulaadset kohalikku omavalitsust, mille ülesanne on muuhulgas vajaduspõhiste sotsiaalteenuste osutamine. 2019. aastal otsustas Riigikohus, et õigus saada sotsiaalteenuseid elukohajärgsest omavalitsusest sõltub üksnes inimese abivajadusest. Ehk sõltumata suuruselt ja jõukusest langeb KOV-idele suur vastutus inimeste hakkamasaamise eest.

Alates 2021. aastast võtab kohalik omavalitsus sotsiaalkindlustusametilt üle senisest rohkem vastutust raske ja sügava puudega laste tugiteenuste korraldamise eest. See tõttu muutub lapsevanemate jaoks teenuste taotlemisprotsess: tuleb hakata oma elukohajärgse valla või linnaga veelgi rohkem suhtlema ja uues elukorralduses kokkuleppeid sõlmima.

Nii et kohalikust omavalitsusest sotsiaalteenuste ja paljude teiste küsimuste puhul ei pääse me mitte kuidagi. Arvan, et see on positiivne. Ideaalis võiksid kohalikus omavalitsuses oodata meid meie endi kogukonna liikmed, kes oskaksid kõige paremini meie muredega samastuda ja leida probleemidele lahendused, mis vastaksid konkreetse abiotsija vajadusele.

VLADISLAV VELIŽANIN. FOTO: ERAKOGU

Usun, et kõik algab igaühest meist: meie teadmistest, omavahelisest sidususest ning valmidusest koostööd teha. Loodan, et Sinuga KOV erinumber pakub Sulle mõtlemisainet, milline võiks olla Sinu enda kogukond. Oleksin õnnelik, kui leiad ajakirjast inspiratsiooni ka ise kohalikus elus kaasalöömiseks nii, nagu meie erinumbri tegelased seda suurepäraselt teinud on.

**Meeldivat lugemist
Vladislav Veližanin,
peatoimetaja**

Kui Sul on küsimusi või ettepanekuid,
võta ühendust: vladislav.velizanin@epikoda.ee

SOTSIAALTÖÖTAJA ROLL ON OLLA INIMESE KÕRVAL

SIRLIS SÕMER-KULL,
EESTI SOTSIAALTÖÖ ASSOTSIAATSIOONI JUHATUSE ESIMEES

► Sotsiaaltöötaja roll on olla inimese kõrval, toetades teda taastumise ja sotsiaalse toimetuleku parendamise teel tema enda keskkonnas. Lisaks üksikisiku või pere raskustega tegelemisele on samavõrd tähtis töö kogukondade tugevdamisega. Koos tegutsev, oma liikmeid märkav ja toetav kogukond suudab muuta inimeste elu paremaks. Sotsiaaltöötaja jaoks on väga oluline ühiskonna muutuste tunnetamine, ta peab mõistma, mis toimub ja milliste probleemidega inimesed silmitsi seisavad. Sotsiaaltöötaja ametis on oluline eetika, humaansed väärtused, inimõigused – need kõik seavad sotsiaaltööle raamid.

Mis toetab sotsiaaltöö tegemist?

Vast ehk kõige suurem jõud ja tahe tuleb sotsiaaltöötajast kui inimesest endast. Pühendunud sotsiaaltöötajal on kõrge sisemine moraal, humaansed väärtused ja empaatiatunne, mis teda motiveerib. Jõudu annavad lood, kus keerukas olukorras oleva inimese või pere elu muutub ning raskused lahenevad. Sotsiaaltöötaja töö mõistmine ja märkamine kogukonnas, aga ka ühiskonnas annab võimaluse töötajal teha oma tööd, mitte pidada n-ö võitlust tuuleveskitega ühiskonnas levivate süüdistuste ning väärarusaamadega. Sotsiaaltöötajal peab oma töö tegemiseks olema hea seljatagune ja toetav juhtimisstrateegia, et võtta vastu inimeste heaolu puudutavaid otsuseid. Kui on selge ja kindel tööjaotus ning piisavalt spetsialiste, keda toetatakse erinevate meetodite

(juhendamine, koolituste võimaldamine, supervisioon, tunnustamine ja märkamine, varustamine vajalike töövahenditega, hästi toimiv infosüsteem jne) kaudu, siis on ka töötajatel kahtlemata kõrgem motivatsioon ja töötahe.

Mis teeb sotsiaaltöö tegemise keeruliseks?

Sotsiaaltöötaja töö muudavad keerukaks kõrged ootused. Ühiskond ja mõnikord ka abivajajad eeldavad sotsiaaltöötajalt, et ta sekkuks kohe ja parimal moel, isegi kui lahendused ei ole kättesaadavad ja olukorra paranemine võib olla pikaajaline protsess.

„ÜHISKOND JA MÕNIKORD KA ABIVAJAJAD EELDAVAD SOTSIAALTÖÖTAJALT, ET TA SEKKUKS KOHE JA PARIMAL MOEL“

Mõnikord tuleb leppida sellega, et kõike ei saagi lahendada või parandada. Kuid abi on ka väikesest asjast: neid tuleb märgata ja nende üle koos inimesega head meelt tunda. Mõne raskes vaimses kriisis oleva inimese taastumise tee võib kesta aastaid. Esineda võib juhtumeid, kus inimene ei soovigi abi vastu võtta, kuigi olukord võib olla talle endale kahjulik. Sellistel juhtudel on oluline, et sotsiaaltöötajal jätkuks jõudu jääda inimese kõrval, liikuda edasi just selliste sammudega, mis on inimesele sellel ajahetkel vastuvõetavad.

Lisaks inimese toetamisele on väga oluline **sotsiaaltoetuste ja -teenuste kättesaadavus**. Siinkohal võivad sotsiaaltöötaja käed jääda lühikeseks, kui kaua aega ei ole õnnestunud riigi või kohalike omavalitsuste eelarveartiklites leida katet sotsiaalvaldkonna rahataotlustele eeskätt põhjusel, et hoolekanne pole olnud prioriteet. Aastatega kogunenud võlga valdkonna ees on üha keerulisem katta, hoolimata tõigast, et nimetatud valdkonna olulisust tajutakse tänapäeva ühiskonnas järjest teravamana. Sotsiaaltöötaja peab aga leidma inimese sotsiaalsetele vajadustele lahendused nüüd ja praegu, isegi siis, kui selleks ressursse napib.

„ENAMASTI ON PÕIMUNUD MURED TERVISE PÄRAST, TÖÖTUS VÕI RISK TÖÖD KAOTADA“

Üks alakasutatud ressursse on **valdkondadevaheline koostöö**. Inimese mured ei ole enamasti vaid ühe n-ö sektori põhised. Enamasti on põimunud mured tervise pärast, töötus või risk tööd kaotada, siia lisanduvad sotsiaalse toimetuleku probleemid või elukoha puudumine, laste (huvi)hariduse küsimused, aga ka vägivald või kriminaalsed teemad. Ühegi valdkonna esindaja ei saa neid küsimusi lahendada üksinda. Inimene omakorda ei jaksa joosta erinevate ametnike või spetsialistide vahet ning püüda siduda killustunud abi enda jaoks ühtseks tervikuks. Valdkondadevaheline tõhus koostöö eeldab selgeid kokkuleppeid, toetavat õigusruumi, koostöö olulisuse mõistmist iga üksiku professiooni tasandil, häid infosüsteeme andmevahetuseks ja seda kõige kõrgemast tasandist iga juhi ja üksikisiku tasandini välja. Sealjuures ei tohi ametnike koostööst

ununeda inimest, kes on koostöö keskmes – inimene ei tohiks jääda valdkondade, süsteemide, tasandite, professionaalide vahele.

Sotsiaaltöötaja ameti eesmärk on ärgitada inimesi ületama elus eettulevaid raskusi ja suurendama oma heaolu. Praegu on meil ühiskonnas eriti keeruline ja ebastabiilne aeg.

SIRLIS SÕMER-KULL. FOTO: ERAKOGU

Keerukaid aegu aitab üle elada tugev kogukond, mille olemasolule saab igaüks omalt poolt kaasa aidata – aktsepteerides, märgates ja toetades. ●

EESTI LINNADE JA VALDADE LIIT: MÄRKAME ABIVAJAJAID JA RÄÄGIME RAHAST

VEIKKO LUHALAID,
ELVL TEGEVDIREKTOR

► Eesti Vabariigi Põhiseadus sätestab, et lasterikkad pered ja puuetega inimesed on riigi ja kohalike omavalitsuste (KOV-ide) erilise hoole all, kuid samas lisab, et perekond on kohustatud hoolitsema oma abivajavate liikmete eest. Meie kõigi, nii ametnike kui ka iga kodaniku, KOV-i ja riigi ühine eesmärk peaks olema (ja loodetavasti ongi), et need, kes vajavad abi, seda ka saaksid ja et teenus, mida pakutakse, oleks kvaliteetne ja tulemuslik.

Riik on võtnud viimastel aastatel suuna pikaajalise hoolduse süsteemi korrastamisele, mille üheks väljundiks on suurema tähelepanu pööramine koduteenuste väljaarendamisele. Kõrvalise abi vajadus võib olla kaasasündinud või tekkinud elu jooksul. See vajadus võib olla nii lühi- kui ka pikaajaline. Riigi eesmärk on vältida olulise hooldusvajadusega inimese paigutamist asutusepõhisele teenusele ja vähendada perekondade hoolduskoormust.

KOV-i võimekus üht või teist teenust osutada sõltub muuhulgas rahast

2012. aastal jõustus puuetega inimeste õiguste konventsioon (PIK), mille rakendamise eest vastutavad ka KOV-id. Viimased juhtisid PIK-i vastuvõtmisel tähelepanu tõsiasjale, et KOV-idele lisanduvad sellega kohustused, mille täitmiseks pole raha eraldatud. PIK nõuab näiteks ligipääsu tagamist kõigile ehitistele, ka olemasolevatele (mitte ainult uutele), samuti transpordile, infole jne. Eesti Linnade ja Valdade Liit

MAILIS KALJULA,
ELVL SOTSIAALVALDKONNA NÕUNIK

(ELVL) taotleb, et riik näeks ette takistusteta liikumise ja ligipääsetavuse tagamise projektide rahastamist riigi eelarvelistest vahenditest või planeeriks vastavad vahendid Euroopa Liidu (EL) finantsperioodi 2021–2027 raames.

Palju muretsemist on põhjustanud erinevate teenuste andmine KOV-i vastutusele, sest kardetakse, et KOV-id ei tule nende korraldamisega toime. Kohustuste täitmiseks on väga oluline

„KOHUSTUSTE TÄITMISEKS ON VÄGA OLULINE TEENUSE OSUTAJATE OLEMASOLU JA PIISAV RAHASTUS“

teenuse osutajate olemasolu ja piisav rahastus. Kuna hetkel toimivad nii mõnedki teenused edukalt tänu EL rahalisele toele, on lahtine, mis saab siis, kui me Euroopa Sotsiaalfondi ja Euroopa Regionaalarengu Fondi vahenditest enam toetust ei saa. Kas riik toetab täiendavalt ja näeb omavalitsustele ette lisavahendeid väljatöötatud teenuste jätkamiseks ja mahtude samal tasemel hoidmiseks? Siinkohal pean eriti silmas raske ja sügava puudega lastele tugiisiku, lastehoiu ja transporditeenuse osutamise ja puuetega inimeste eluruumide kohandamise toetamise jätkamist. Igal aastal peetavad riigi-eelarve läbirääkimised on olulisim koht, kus ELVL on saanud sellele probleemile tähelepanu juhtida.

VEIKKO LUHALAID. FOTO: ERAKOGU

Koostöö elaniku ja kohaliku omavalitsuse vahel

Kutsun üles kõiki lugejaid tegema kohaliku omavalitsusega tihedat koostööd – võib juhtuda, et teie koduomavalitsus ei ole alati 100% kursis, kes vajab abi ja mille järele vajadus on. Väga oluline on märkamine! Sotsiaalhoolekande seadus sätestab, et kõik, kes teavad abi vajavast isikust, on kohustatud sellest informeerima kohaliku omavalitsuse üksust. Kui esineb puudusi, siis tuleb neile kindlasti tähelepanu juhtida ja vead parandada.

Tihti on kuulda etteheidet, et sotsiaalhoolekanne ei ole kohaliku omavalitsuse prioriteet. Oma otsustes ja eelarve piires (muidugi seadusi järgides) on linnad ja vallad autonoomsed. Järgmisel aastal toimuvad kohalike omavalitsuste volikogude valimised. Oma lemmikute valimisel tasub vaadata valimislubadusi ka selle pilguga, kes on tõesti olnud valmis abivajajate eluolu parandama. ●

KOLMAS SEKTOR *VERSUS* AVALIK SEKTOR EHK KUMMAS TÖÖTAMINE ÜHISKONNALE ROHKEM KASU TOOB?

MIHKEL TÕKKE, TALLINNA SOTSIAAL- JA TERVISHOIUAMETI PEASPETSIALIST

► Olen tabanud end juurdlemast tihti kasutava väljendi üle, milles öeldakse, et kodanikuühiskonna organisatsioonid ja avaliku sektori ametnikud pidavat lauas istuma vastaspooltena. Esmapilgul tundub ehk tõepoolest, et töötamine ametnikuna on võrreldes tööga kolmandas sektoris midagi totaalselt erinevat.

MIHKEL TÕKKE. FOTO: ERAKOGU

Olles nüüdseks proovinud mõlemat, tahaksin sellele levinud väitele vastu vaielda. Oma eesmärkide ja kandva idee poolest on töö nii mittetulundusühingu juhi kui ka selle n-ö vastaspoole ehk ametniku rollis siiski paljuski sarnane. Kokkupuutepunkte on mitmeid – tegutsemine käib selge ja kindla eesmärgi nimel, loodud on suur võrgustik, kellest töö sõltub ja keda oma tegevusega mõjutad, ning

lisaks on siin laiahaardeline vastutus. Kui ametnik keskendub konkreetse teema või valdkonnaga tegelemisele, siis mittetulundusühing omakorda keskendub enamasti konkreetse probleemi lahendamisele kitsamalt. Lisaks on mõlema rolli üks ühendavaid omadusi vajadus näha lisaks käesolevale hetkele ja aktuaalsete probleemide lahendamisele pikemalt ette ka tulevikku.

Kui otsustasin proovida midagi uut ning astusin mittetulundusühingu juhi rollist ametniku kingadesse, toetas minu kohanemist tublisti see, et uus koostöövõrgustik oli mulle juba paljuski tuttav. Endale tuli lihtsalt teadvustada, et tegutsen nüüd uues rollis, samas põhi-väärtused olid jäänud ikka sarnaseks. Vahetusid peamised koostööpartnerid ja muutus töö korralduslik ülesehitus: kui enne olid olnud esmased kontaktid puuetega inimeste esindusorganisatsioonide juhid, siis nüüd täitsid sama rolli linnaosades oma tööd tegevad sotsiaaltöö spetsialistid. Pöördub ju linnaelanik oma murega enamasti kõigepealt nende poole. Eelnev töökogemus vabaühenduses toetab mu tegevust ametnikuna hästi, sest olen juba harjunud vastutust võtma ning otsuseid põhjalikult kaaluma. Mittetulundusühingu juhina tuli mul vastutada sisuliselt kõige eest: et keskus oleks avatud ja toimiks, et huvitegevused ja teenused oleksid kättesaadavad ning kodulehel asjakohane info – need on vaid mõned näited.

Mittetulundusühingus tegutsedes olin harjunud mõttega, et pidevalt pean kõige eest vastutama ning lisaks ühingu eesmärkide elluviimisele jälgima, et organisatsioon tervikuna püsiks jätkusuutlik. Ametnikuna olemine annab võimaluse süveneda kitsamale teemale või valdkonnale, säästes vajadusest ühendada korraga mitu rolli. Võimalus keskenduda jätab rohkem aega ning energiat sisulisteks tegevusteks. Mittetulundusühingus ongi õhinapõhise tegutsemise peamine oht see, et kõike korraga tehes ei pruugi saada asju lõpuni valmis ja ühel hetkel lõppeb jaks lihtsalt otsa. Nii palju kui on inimesi, on ka erinevaid vaatenurki.

**„AMETNIKUNA OLEMINE ANNAB
VÕIMALUSE SÜVENEDA KITSAMALE
TEEMALE VÕI VALDKONNALE“**

Kodanikuühiskonna organisatsiooniga liitunud inimesi iseloomustab enamasti vastav elukogemus või sisemine soov ühiskonnas midagi muuta. Elukogemusel kujunenud väärtushinnangud kattuvad organisatsiooni väärtustega ja see ärgitab panustama. Ametniku töös on väga oluline selgus ja korrektsus. Siit ka nõuanne kõigile mittetulundusühingutele, kes soovivad mõnda oma teemat tutvustada – tehke sellest lühike ja selge kokkuvõte. Proovige seda katseks tutvustada mõnele inimesele, kes ei ole selle valdkonnaga nii hästi kursis. Parim viis, kuidas õppida, on tutvustada oma mõtteid ja ideid ning harjutada oskusi, kuidas uued ideed arusaadavalt teisteni viia. Selge probleemikirjeldus on eeldus, et puuetega inimeste organisatsioonid suudaksid edukamalt oma eesmärkides kirjeldatud valupunkte leevendada.

Tuues veel ühe võrdluse avaliku sektori ning kolmanda sektori vahel, siis erinevad ametkonnad on nagu puuetega inimeste organisatsioonide võrgustik, kellega koostöö tegemine on oluline, sest lisaks üldisele ühisele eesmärgile on kõigil ka oma kitsamad valdkonnast tulenevad eesmärgid. Seega on oskus võrgustikutööd teha sama oluline nii kolmandas sektoris kui ka kohalikus omavalitsuses töötades. Loomulikult tuleb ametnikuna arvestada sellega, et ka sihtgrupi ja esindusorganisatsioonide inimeste aeg on väärtuslik ressurss, millega tuleb säästlikult ringi käia. Aruteludesse tuleb kaasata esindajaid ning sisendit tasub küsida siis, kui ette on valmistatud kandev põhi, millelt edasi liikuda. Puuetega inimeste valdkonna organisatsioonid on alati mänginud tähtsat osa – on nad ju oma sihtgrupi peamised esindajad ja sihtgrupi parema toimetuleku tagamise aktivistid. Kui Eestis tekkisid esindusorganisatsioonid, loodi nende abil ka esimesed võimalused puudega inimestele oma elu puudutavates küsimustes aktiivselt kaasa rääkida. Nüüd on aeg edasi läinud, organisatsioonid tegutsevad südilt ning Tallinna linn toetab erinevaid puudega inimeste heaolu nimel tegutsevaid ühendusi regulaarselt. Viimastest väärib esiletõstmist näiteks Tallinna Puuetega Inimeste Koda, kus on üle kahekümne liikmesorganisatsiooni ja 4600 üksikisikust liikme. Tallinna Koda korraldab erivajadustega inimestele tegevuskeskuses mitmesuguseid huviringe ja teabeüritusi ning on üks linna peamisi partnereid valdkonnaga seotud arengute osas arutlemisel.

Olles liikunud (st näitlikult) laua ühelt poolelt teisele, saan ka praegu tegeleda teemadega, millega olin ennegi seotud. Näiteks Tallinnas loodav Ligipääsetavuse Infosüsteem (<https://lips.tallinn.ee/est/>) on suurepärane portaal neile, kes vajavad ligipääsetavuse-alast infot avalikus ruumis liikumiseks. Ligipääsetavus on oluline võtmesõna, millele peaksime kõik

rohkem tähelepanu pöörama. Tegelikult on selle mõiste taga pidev õppimisprotsess, sest inimeste vajadused on väga erinevad ning vahel isegi vastukäivad. Alati ei pruugigi leida kõigile ideaalselt sobivat lahendust, kuid seejuures on oluline oma otsused selgelt lahti rääkida ning ära põhjendada. Usun, et kaotades hakatuseks ära otsesed füüsilised barjäärid, hakkavad tasapisi taanduma teisedki takistused, mis mõnele inimesele meie kõigi ühiskonnas võrdväärselt osalemist seni piiranud olid. Millest lähtuda tuleks? Korraldame õige järgmisel korral koosoleku nii, et kõik saaksid kaasa rääkida, jagame infot nii, et kõik mõistaksid selle sisu ja valime toimumispaigaks sellise koha, kuhu kõik pääsevad sisse! 2020. aasta on olnud kahtlemata erakordne: eeskätt saime kõik eriolukorra tingimustes kogemuse, mida tähendab tervet oma elu iga päev kodust korraldada, ilma võimaluseta vabalt väljas liikuda. Paljudele puudega inimestele on üldsuse eriolukord aga iga

päeaelu sünnist surmani. Seda meeles pidades tehkem kõik endast olev, muutmaks inimeste mõttemaailma ja füüsilist keskkonda mitmes mõttes avatumaks.

Tallinn on Eesti omavalitsustest suurim – seisuga 30. juuni 2020 elas siin ligi 30 tuhat puudega täisealist. See on suur hulk inimesi, kelle õiguste ja parema toimetuleku nimel iga päev tööd tehakse. Tallinna linn tagab puudega inimestele erinevaid teenuseid ning on võtnud eesmärgiks teenuste valikut üha enam kasvatada. Tunnen uhkust, et elu on andnud mulle võimaluse olla üks neist, kes panustab puudega inimeste toimetuleku parandamisse. Lõpetuseks arvan, et olulisem seigast, kas töötada ametnikuna või mittetulundusühingus, on meie ühine kodanikuteadlikkus ja valmisolek vastutust võtta. Oma kodukandi ja sealtkaudu terve maailma elamisväärsemaks paigaks muutmine on meie kõigi ülesanne. ●

TÖÖ KONTORIS. FOTO: SCOTT GRAHAM

LÄÄNE-VIRUMAA PUUETEGA INIMESTE KOJA PROJEKT „KOOSTÖÖ VOL 2“

KRISTI KALLASTE,
AJAKIRJA SINUGA KAASAUTOR

► Lääne-Virumaa Puuetega Inimeste Koja töörühm on ellu viinud toreda algatuse, hinnates ja pöörates tähelepanu oma maakonna valdade ligipääsetavusele. Aasta parimat tegijat tunnustati rändkarikaga „Siia saab“.

INDREK KESKÜLA, VÄIKE-MAARJA VALLAVANEM.
FOTO: ERAKOGU

Intervjuus selgitas projekti eestvedaja Helmi Urbalu: „Meie projekti tähtsaim eesmärk oli hinnata ligipääsetavust üldkasutatavates kohtades. Projekti rahastas Lääne-Virumaa Omavalitsuste Liit ja ettevõtmine kandis nime “Koostöö vol 2“. Number kaks on projekti nimes seepärast, et esimene osa sai tehtud juba eelmisel aastal, mil me tutvusime omavalitsustega pärast haldusreformi. Nimelt tekkis meil Lääne-Virumaal endise 15 valla asemele 2018. aastast 8 valda. Esimese projekti raames külastasime suurvaldu, kohtusime vallavanemate ja sotsiaaltööspetsialistidega ning jagasime infot Lääne-Virumaa Puuetega Inimeste Koja tegevuse kohta. Teise projekti juures tahan väga kiita meie töörühma liikmeid, kellel oli jõudu, tahtmist ja aega sõita läbi kõik vallad. Projekti töörühma kuulusid Helmi Urbalu (Lääne-Virumaa Puuetega Inimeste Koja esimees), Maiu Maasi (Lääne-Viru *Sclerosis Multiplex*’i Ühingu juhatuse esimees), Elle Pohlak (Lääne-Viru Reumaühingu juhatuse esimees), Koidula Saun (Rakvere Liikumispuudega Inimeste Ühingu juhatuse esimees) ja Richard Remiküll (Lääne-Virumaa Puuetega Inimeste Koja juhatuse liige).

Meie vaatlusobjektideks olid vallamajad, lasteaiad, koolid, tervisekeskused, päevakeskused, raamatukogud, spordikeskused, kultuurimajad, kauplused, söögikohad ja

TÖÖRÜHMA ÜHISPILT, KESKEL VIRU-NIGULA VALLAVANEM EINAR VALLBAUM. FOTO: ERAKOGU

linnakeskkondades tänavate ületuskohad. Avalikesse hoonetesse sisse pääsemine on maakonna keskustes väga erinev. On kohti, kus hoonesse sisenemisel takistusi ei esine, on täiesti ligipääsmatuid paiku ja on ka nii-öelda poolikuid lahendusi. Näiteks kaldtee on küll rajatud, kuid ratastooliga iseseisvalt sinna peale ei pääse või ei ole trepimademel ratastooliga kulgejal ruumi ukse avamiseks. Õuest sissepääs kaldtee näol on olemas, kuid fuajees vaatavad vastu trepid – selliseid näiteid oli päris palju. Vanemad hooned vajavad trepist üles minekuks õige kõrguse ja paigutusega käsipuid, sageli on käsipuu all trepil takistuseks prügikast. Kahjuks peab nentima, et tänaseni ei ole veel kõik vallamajad liikumispuudega inimestele ligipääsetavad, ehkki enamuses omavalitsustes on tagatud sissepääs sotsiaalosakonda. Tervisekeskused olid valdades kenasti ligipääsetavad. Kahjuks pakkus negatiivse üllatuse

uus Rakvere tervisekeskus, kus ratastooli kasutajal on raske massiivset ust iseseisvalt avada. Lisaks oli selles hoones olemas inva WC-s paberihoidik asetatud liiga kaugele ja prügikast avanes jalgpedaaliga. Psühhiaatrie juurde ratastoolis inimene uksest sisse ei saa, vaatamata olemasolevale kaldteele – uks avanes kaldtee poole.

Meeldiva üllatuse valmistas Kunda linn, mille rannas nägime kõigile ligipääsetavat laudteed. Tänu sellele pälvis Viru-Nigula vald tunnustuskirja „Ligipääsetavuse üllataja“.

Töörühma liikmed tegid oma käikudel hulgaliselt pilte nii headest kui ka halbade näidetest. Tuleb nentida, et paraku tuli ülesvõtteid ka negatiivsetest näidetest terve mälupulgatäis.

“Nii saab öelda, et ligipääsetavuse saavutamine ei ole mitte ühekordne protsess, vaid eeldab

pidevat pikaajalist teavitustööd,“ teeb Helmi Urbalu järeldused. „Seetõttu mõtlesime välja rändkarika nimega „Siia saab“. Esimese rändkarika „Siia saab“ omanikuks sai Väike-Maarja vald – nime poolest küll väike, kuid sisult suur. Rändkarika mõte on motiveerida valdu end jätkuvalt arendama ning muutuma üha paremaks. Järgmisel korral saame selle karika üle anda juba mõnele teisele vallale, kes on ligipääsetavuse parandamisega silma paistnud.

Üks teine rändkarikas on meil ka – selle andsime vallale, kus tuleb ligipääsetavuse teemal rohkem tööd teha, nimeks on „Siia veel ei saa“.

Areng toimub tasapisi. Valdade arengukavadesse on ligipääsetavuse teema üldiselt juba sisse tulnud ja see on hea.

Selle projekti raames vaatlesime ligipääsetavust ainult liikumispuudega inimeste seisukohalt, aga tulevikus võib kaaluda ka teiste erivajaduste gruppide kaasamist.“

Helmi Urbalu soovib rõhutada suhtlemispoolt kui eduka koostöö võtmetegurit: „Tahan öelda Väike-Maarja kohta veel seda, et vallavanem Indrek Kesküla oli väga koostööaldis ja jättis üleüldse sümpaatse mulje. Temaga oli hõlbus suhelda, ta oli ka ümarlaval isiklikult kohal ja näitas igati oma huvi üles. Tänukirja ja rändkarikat vastu võttes ütles Indrek Kesküla, et ta ootab ka edaspidi erivajadustega inimeste organisatsioonidelt tagasisidet ja tal on hea meel, kui me ise tuleme ja neile näitame, kuidas sobib, ning andku me ainult teada, kuidas vald saaks midagi paremaks teha.

KUNDA KALDTEE. FOTO: ERAKOGU

Niisugune koduvaldade kaardistamine oli väga huvitav ja arendav meilegi. Enamasti kipub olema nii, et kui ise märku ei anna, siis lihtsalt ei tulla selle pealegi, et mõni lahendus võib olla kellelegi takistuseks. Seega on tagasiside väga oluline.”

Lõpetuseks ütlevad töörühma liikmed üksmeelselt, et koostöö kohalike omavalitsustega on tähtis ja see peab toimuma pidevalt. Tulevikus loodetakse realiseerida plaanid uuest projektist nimega “Koostöö vol 3” ja sealt edasigi liikuda, kasutades kasvavaid järjenumbreid. ●

TÕNU POOPUU: KOOSTÖÖ FENOMEN PEITUB INIMESTE-VAHELISTES SUHETES

AUTOR: ANNELI HABICHT,
EPIKOJA TEGEVJUHT

► Pärnu linn on üks haldusreformis suurema muutuse läbi teinud omavalitsustest Eestis. Kuidas on liitumine Sinu hinnangul sotsiaalhoolekannet mõjutanud?

Endistes valdades (Audru, Paikuse, Tõstamaa), kes linnaga liitusid, on teenuste vajadus olnud suurem kui välja on paistnud. Linnal on oma kompaktsuse tõttu ka rohkem võimekust olnud. Nii mõnelgi juhul on piirkonnas olnud teenused teistmoodi korraldatud või neid pole üldse korraldatud. On üsna keeruline ühinenud omavalitsuses ühise standardi järgi teenuseid pakkuda nii keskuslinnas kui osavaldades. Ühtlustamine on toonud ka abivajajate jaoks stressi. Inimene ei pruugi tajuda, miks mingi muutus toimub. Kommunikatsioon peab olema juhitud, see ei tule iseenesest. Ühelt poolt me teame spetsialistidena, mis standard peab abivajaduse hindamisel ja teenusel olema. Teine asi on, kas see ka inimesele arusaadav on.

Kuidas üldse Pärnus hinnatakse puudega inimese abivajadust? Millist metoodikat kasutate?

Piirkonna sotsiaalkonsultant teeb esmase infokorje. Kui tekivad mingisugused spetsiifilised vajadused, siis kaasatakse hindamisse ka peaspetsialistid. Reeglina on need eakate ja puuetega inimeste teemad, hoolduskoormus, lastekaitse. Meil on riigi poolt soovitatud standardne hindamisvahend, mida oleme kohandanud.

VIGRI JA SIGRI JA MIGRI. FOTO: URMAS LUIK

Oled seda ametit pidanud nüüdseks 1,5 aastat. Mida pead suurimaks tööalaseks saavutuseks?

Sotsiaaltöös on keeruline öelda, et vot seda on nüüd teinud üks inimene. Aga on asju, mis on nii-öelda minu ajal jõudnud eesmärgile. Näiteks mäluhäiretega inimeste päevakeskus on käivitatud riigi toel lõpuks pärast pikki arutelusid ja võitlusi. Pärnumaal kestab ühistranspordi keskuse eestvedamisel riigi rahastatud sotsiaaltranspordi pilootprojekt. Oleme saanud hea tugeva partneri, kes aitab teenust oluliselt kättesaadavamaks ja tarbijasõbralikumaks teha. Lastekaitse on õnnestunud inimesi juurde saada. Ja osakonnas on töörahu saavutatud – eks siin olid juhi vahetusega seotud pinged üleval. Koroonas esimese laine saime ka suhteliselt hästi hakkama.

Kui teha Pärnu poliitiliste prioriteetide edetabel, siis kuhu sotsiaalhoolekanne platseerub?

Pärnus on seis sama nagu mujal Eestis. Avalike teenuste korraldamise hierarhias on pehmed valdkonnad sh sotsiaalvaldkond teises pooles. Esimeses pooles on

tugevad valdkonnad, need, kus raha kulutamisel on kiire ja nähtav tulemus. Sotsiaalvaldkond ei ole teadupärast eriti kiire ja nähtava tulemusega ega too otsest rahalist kasu. Otsustajatel on tihtipeale suhtumine, et sotsiaalvaldkond on pigem probleemide tekitaja kui lahendaja. Jätkusuutliku ressursi toomine valdkonda on ikka üsna keeruline, püsikulude lisandumist pigem ei taheta. Kui filosoofiliselt rääkida, siis ma ei näe täna paranemist ka vertikaalses suhtluses riigi ja KOV-i vahel. Ikka toimub üksteisele näpuviibutamine, eriti ressursside

osas. Niikaua kuni seda vägikaigast veetakse, mis kelle ülesanne on ja kes mille eest maksma peab, asjaga kuskile väga edasi ei liiguta. Aga on kindlasti ka positiivseid märke olnud.

Valitsuse tegevusprogramm näeb ette enamiku sotsiaalhoolekande ülesannete viimist riigilt KOV-idele. Kuidas Sulle see mõte tundub?

Olenemata sellest, kas olen töötanud kohalikul, riigi tasandil või MTÜ-s, olen alati pidanud mõistlikuks ja efektiivseks sotsiaalkaitse pakkumist inimese lähedal, KOV tasandil. Ka KOV tasand ise peaks aru saama, et nii lihtsalt on ja see ongi mõistlik. Teistpidi, ka riik võiks aru saada, et kuna see nii on, siis enamus avalikust ressursist teenuste teenindamiseks antaksegi kohalikule tasandile. Muidugi on teatud teenuseid ja toetusi mõistlik keskselt teha, kuna see on efektiivsem, näiteks universaalsed toetused, ressurssimahukad ja eriteadmisi vajavad teenused.

Milliseks hindaksid enda ja oma osakonna koostööd Pärnu Puuetega Inimeste Kojaga?

Koostöö fenomen peitub inimestevahelistes suhetes. Pärnu Puuetega Inimeste Kojal on lihtsalt niivõrd fantastiline juht olnud aastaid, Toomas Mikhelson, ja koostöö Toomasega on väga hästi toiminud.

„OLEN ALATI PIDANUD MÕISTLIKUKS JA EFEKTIIVSEKS SOTSIAALKAITSE PAKKUMIST INIMESE LÄHEDEL, KOV TASANDIL“

See põhineb teatud kindlatel valdkondadel, projektidel või teemadel. Olen mõelnud, et meil võiks olla ka selline rutiin, et saame kord kvartalis või poolaastas kokku ja räägime laiemalt valdkondlikest eesmärkidest.

Millisest sotsiaalhoolekandest Pärnus unistad?

Et needsamad kõige lähemad inimeste toetajad, näiteks sotsiaalkonsultandid, saaks rahulikult oma tööd teha. Et neil oleks rohkem vabadust ja iseseisvust, ressursse – *oskust ja aega* – inimesega tegeleda. Rumalat bürokraatiat võiks palju vähem olla ja hoolekanne võiks olla inimsõbralikum. ●

SAAREMAA LASTE JA PEREDE TUGIKESKUST JUHIB AARO NURSI

KRISTI SILLART,
AJAKIRJA SINUGA KAASAUTOR

KRISTI KALLASTE,
AJAKIRJA SINUGA KAASAUTOR

► **Kirjeldage lähemalt alguse protsessi: kuidas tugiteenuste ühe katuse alla toomine sujus? Mis olid sellega seonduvad mured ja rõõmud?**

Mina liitusin tugikeskusega ajal, mil kõige ägedamad vaidlused olid jõudnud poole peale ehk siis päris alguse juures ma polnud. Algusega olen kursis juttude ja ajaleheartiklite kaudu ning nendest on kumanud läbi, et muudatus- tega alustamine oli päris keeruline.

Olen lähenenud taoliste keeruliste muutuste läbiviimisele suure põnevuse ja kirega. Rõõmustav on tõdeda, et lühikese ajaga olen leidnud oma ideedele ja plaanidele rohkem poolehoidjaid kui vastaseid. Muretsema on pannud, et üsna sageli püütakse laste toetamisel esmalt vastata n-ö vormiküsimustele (kuhu me lapse paigutame?) ja alles siis võib-olla ka sisuküsimustele (kuidas me last ja tema peret koostöös ja süsteemselt parimal viisil toetada saame?).

Teadaolevalt oli kogukond tugiteenuste ühe katuse alla toomise suhtes skeptiline. Kardeti, et õppekeskustelt võetakse kohalikud tugispetsialistid ära, mistõttu abi ei jõua enam sama kiiresti vajajani kui enne. Kuidas olukord tegelikult kujunes ja kas hirmudel oli ka alust?

Need hirmud päris alusetud ei olnud, sest oldi harjutud, et tugispetsialist on pidevalt kättesaadav ja teda oli võimalus rakendada ka

muudele vajalikele töödele nagu näiteks asendustundide andmine, klassiekskursioonidele kaasamine ja nii edasi. Praegu on meie teenuste kättesaadavus oluliselt parem kui eelmisel sügisel. Meie keskuse spetsialistid teenindavad kõiki valla lasteaedu ja koole, isegi neid, mis asuvad linnast kaugel. Oma valitsuse territoorium on tõesti suur! Suurem osa spetsialistidest töötab haridusasutustes kohapeal. Mitmes haridusasutuses töötab 2-3 tugispetsialisti. Mõned vastuvõetud toimuvad ka tugikeskuses kohapeal (nn Kuressaare peakontoris). Küsimus „Kuidas last, õpetajat ja lapsevanemat süsteemselt ja professionaalselt toetada?“ on üles kaalumas kiiruse küsimust. Sageli ongi kiirete jalgade asemel vaja pigem teravat mõistust. Mina usun, et ka haridusasutused omaenda töötajatega suudavad lapse jaoks päris palju ära teha, enne kui üldse tugispetsialiste kaasata. Ei pea kohe automaatselt panema võrdusmärki näiteks lugemis- ja kirjutamisraskuste ning logopeedi vahele. Enne spetsialistini jõudmist on haridusasutusel rida võimalusi lapse aitamiseks – ka selles osas saavad meie spetsialistid õpetajaid ja haridusasutuste juhtkondi toetada.

Kuidas on möödunud tugikeskuse esimene aasta?

Esimene aasta oli keeruline, ehkki see oli juba ette teada. Õppeaasta alguses esines palju segadust; tekkis ajutine peataolek, mis tänaseks on õnneks möödunud. Vaja läks piltlikult öeldes

ühte kõva äikeseraginat ja paduvihma – ikka selleks, et puhtamaks muutunud õhus kergemini edasi liikuda. Kevadel, pärast kõikide töötajatega arenguveestluste pidamist, veendusin, et oleme õigel teel. Meie suurim väärtus on meie meeskond. Raskust lisas ka koroonakriis, mis samas meie meeskonda liitis ja meie digipädevusi oluliselt kasvatas. Rõõmustan väga keskusega liitunud uute töötajate üle. Kui alustasime, oli meid alla 30, nüüd aga on meid juba 43 töötajat. Hästi suur toetus on tulnud valla haridusosakonna poolt.

Paraku ei saa siin jätta puudutamata Eestit ja kogu maailma tugevasti raputanud Covid-19 pandeemiat. Tugikeskus suutis tagada professionaalse lähenemise ka ajal, mil kogu ühiskond oli lukus – pakkudes toetust ja abi distantsilt. Kas on lootust, et digilahenduste kasutamise võimalus edaspidigi säilib?

Tugikeskus reageeris kriisile väga kiiresti ja oskuslikult. Olime laste, lapsevanemate ja õpetajate jaoks pidevalt olemas. Lähenesime ettetulevatele olukordadele plaanipäraselt

ja ühtlasi loovalt. Kogusime abivajajatelt infot ning sekkusime juhtumipõhiselt. Kriisi ajal idanes mõte katsetada ka sügisel eripedagoogi kaugteenuseid (eripedagoogiline individuaalne sekkumine ja eripedagoogiline nõustamine veebi teel). Esimesed katsetused on läbitud ja valmisolek neid teenuseid üle videosilla pakkuda on nüüdseks olemas. Oma keskuse töötajate üldkoosolekuid olemegi viimasel ajal pidanud ainult Zoomi vahendusel – see hoiab kokku nii aega kui ka transpordikuluseid. Elavad ja töötavad ju meie spetsialistid Saaremaa eri nurkades.

Millised on tulevikuplaanid?

Uueks aastaks oleme seadnud kolm eesmärki. Esiteks tahame kasvada meeskonnana veelgi ühtsemaks ja professionaalsemaks. Teiseks püüame parandada koostöös partneritega (vald, haridusasutused jt) tugikeskuse toimimise mudelit. Kolmandaks tuleb lahendada tugikeskuse käivitamisega seotud arvukad administratiivküsimused, sh sõlmida koostöökokkulepped haridusasutustega. ●

LAPSED PINGIL. FOTO: PIRON GUILLAUME

VIIPEKEELETÕLK KUI KURDI KÕRVAD JA SUU

KRISTI KALLASTE,
AJAKIRJA SINUGA KAASAUTOR

► Möödunud aastal lõi ajakirjanduses laineid juhtum, kus Võrus elav kuulmispuudega Gelly Needo soovis KOV kaudu tellida viipekeeletõlki selleks, et osaleda lapsevanemate koosolekutel, käia lapsega arsti juures ja sooritada muidki argisuhtlust eeldavaid asjatoimetusi, mis pereemal aeg-ajalt ikka ette tulevad. Selgituseks: Gelly näol on tegemist viipekeelse kurdiga, ta ei saa kanda kuuldeaparaati ega implantaati. Seega jäi talle ainukeseks võimaluseks kasutada viipekeeletõlgi abi.

Esitatud taotlusele vastas linnavalitsus, et emal tuleb teenus ise korraldada ja seejärel kuldokumentid esitada, et linn saaks otsustada, kas hüvitab teenuse või mitte. Niisugune vastus ei rahuldanud Gellyt. Esiteks tulnuks sel juhul leida kõigepealt endal vajalikud summad tõlgile tasumiseks ja teiseks polnud üldse kindel, kas need tagantjärele ka hüvitatakse. Oli ju vastuses kirjutatud, et pärast seda linn alles hakkab kaaluma, kas teha seda või mitte. Niisugune ebakindlus ei olnud Gelly jaoks lahendus. „Ma sooviksin, et kui tulemas on mingisugune kuulumist ja suhtlemist nõudev üritus, näiteks lapsevanemate koosolek, millest teatatakse mõned nädalad ette, siis saaksin ma informeerida sellest linnavalitsust ning nad võimaldavad mulle sellele üritusele viipekeeletõlgi,“ kirjeldab Gelly oma ootusi KOV-le.

Kui Gelly teada andis, et selline olukord ei kaitse puudega inimese huve, algas kirjavahetus, mis paraku ei viinud kuhugi. Sündmust kajastanud ajaleht Lõunaestlane (02.11.2019) avaldas

mõned väljavõtted linnaosavalitsuse saadetud vastustest, mille toome ära ka allpool: „Kahjuks ei ole Võru linnavalitsusel võimalik seda teha koheselt, kuna kõikide toetuste ja teenuste kordade kinnitamine on üksnes Võru linnavolikogu pädevuses. /.../ Kahjuks pean tunnistama, et viipekeele tõlkimise teema on jäänud meil unarusse. Palun selgitage, milleks teil on viipekeele tõlki koheselt vaja. /.../ Annan teile teada, et viibin alates 04.03 puhkusel ja viipekeeletõlke temaatikaga tegelemiseks napib hetkel aega.“ Kuna niisuguses laadis kirjavahetus tulemusi ei andnud ja asjad edasi ei liikunud, pöördus pere advokaadibüroo Sirel & Partnerid poole.

Appi tulid MTÜ Händikäpp ja teised

Advokaadiarvete tasumisel tuli appi MTÜ Händikäpp. Nimelt oli Riigikogu liikmest Tiina Kangrol õnnestunud suunata riigieelarvesse 100 000 eurot selleks, et puudega inimesed saaksid pöörduda kohtusse, kui nad ei saa riigilt või omavalitsuselt neile seadusega ette nähtud sotsiaalteenuseid. „Asja mõte on selles,“ märgib Tiina Kangro, „et kohtulahendid hakkavad muutma igapäevast praktikat sotsiaalasutustes. Täna on asutustel nii lihtne öelda inimestele, et ei saa või et seda teenust ei ole! Kui aga tekivad kohtulahendid, siis enam nii ei saa. Riigieelarvesse suunatud 100 000 euro raames saab taotleda juriidilist abi MTÜ Händikäpp kaudu: võtke palun ühendust Ave Jaaksoniga ave@handikapp.ee. Kasutage seda võimalust!“

Puudega inimesi koondava MTÜ Händikäpp esindaja Meelika Siilsalu sõnul näitab kogemus, et kohalik omavalitsus ja ametkonnad

reageerivad abipalvele kiiremini ja tõhusamalt, kui kaasatud on advokaadibüroo. Kurtide pere juhtumis selgitas advokaat linnavalitsusele, et selline kuludokumentide nõue pole õigus-pärane ja ema ei pea teenust oma rahakotist kinni maksma.

Ühtekokku vältas viipekeeletõlgi teenuse taotlemine linnalt kokku 9 kuud ja oli perekonnale üsnagi närvesööv. Pärast vaidlust väitis linnavõim, et tegemist olla olnud lihtsalt puuduliku infovahetusega ja nemad polevatki teenuse pakkumisest keeldunud. Ametnike väitel sooviti vaid teada tõlketeenuse saamiseks vajalikke asjaolusid nagu kuupäev, kellaaeg ja koht. Kuid miks ei saanud seda siis abivajajale kohe öelda? Miks pidi kurt inimene enne pöörduma advokaadibüroo ning puuetega inimeste huvisid kaitsva MTÜ Händikäpp poole? Gelly Needole võimaldati argielus vajalikeks asjaajamiseks kuni viis tõlketeenuse tundi kuus, mis pereema sõnul oli piisav: „Ma vajangi tõlki ainult olulisemate vestluste jaoks, igapäevaselt – nagu näiteks toidupoes – saan ise hakkama.“

Ave Jaakson ütles juhtumi kohta hinnangut andes: „See probleem sai õnneks lahendatud. Kohtukulud katsime meie. Perega jäi kokkulepe, et kui probleem tekib, siis nad pöörduvad uuesti meie poole.“

Kuidas üldse osutatakse viipekeeletõlke-teenust?

Liivi Liiholm, Viipekeeletõlkide OÜ juhatuse liige, selgitab: „Siin on erinevad praktikad. Suuremates linnades on KOV-idel teenuseosutajatega lepingud ja hanked läbi viidud ja kui on tõlketeenust vaja, siis kurt saab kohe teenuseosutaja poole pöörduda. Näiteks Tallinnas on praegu võimalik tõlketeenust saada kuni kaks tundi kuus. Olen nõus, et tunde napib – kurdile on kaks tundi kuuljatega suhtlemist kuus tõesti vähe. Põhimõtteliselt on olemas võimalus tõlgitunde juurde taotleda – siis tuleb kirjutada avaldus ja vajadust põhjendada. Väiksemates

KOV-ides on asi lahendatud erineval moel: kas on kurdile antud limiit, kui palju võib aastas tõlgiteenust kasutada ja ta lihtsalt tellib teenuseosutajalt, või ta küsib tõlki KOV-ist ja KOV tellib teenuseosutajalt. Võru juhtumiga ei ole ma kursis, ent pakun lahendusena välja, et juhul, kui KOV-il pole enne olnud kogemust ja kurt pöördub teenuseosutaja poole, siis saab talitada ka nii, et kurt pöördub teenuseosutaja poole ja teenuseosutaja võtab ise KOV-ilt kinnituse, et KOV selle eest maksab.“

GELLY NEEDO PEREGA. FOTO: ERAKOGU

Kurtide kogukond kaasa elamas

Kurtide kogukond, kes vaprale perele oma Facebooki lehel aktiivselt kaasa elas, avaldas selle juhtumi peale pahameelt. „Kuidas saab kurt alati ette teada, millal viipekeele tõlki vaja on?“ küsis üks. „Kas klassijuhataja või kool peab siis kohe õppeaasta alguses kõik koosolekud ja üritused kuni juunikuuni kellaja täpsusega juba plaani panema, et kurt saaks viipekeeletõlgi tellimused Võru linnavalitsuse poole teele saata?“ imestab teine. „No olgu, see on veel tehtav, küll aga ei saa parimagi tahtmise juures kuidagi ette planeerida, millal täpselt arstile lähed või millal töövestlusele õnnestub saada!“ Kolmas kurt, kes samuti Võru linnas elab, muljetab: „Mul oli samamoodi, kaks aastat tagasi taotlesin tõlki, aga öeldi, et neil ei olewat võimalik toetada. Maksin siis ise omast taskust. Ei julge enam tõlki tellida.“ Keegi kuulmispuudega

vestlejatest kahtlustab: „Kui ta poleks juristi kaasanud, olekski asi ilmselt sinnapaika jäänud ja inimene teenusest üleüldse ilma. Kurbi on see, et nii need asjad käivadki ja mitte ainult Võrus ja viipetõlke teenusega... Hea, et niigi läks.“

Tagasilöökk aasta hiljem

Ligi aasta sai pere elada tavapärasel toimekat elu koos kõigi rõõmude ja muredega: lapsed kasvasid, vanemad hankisid elatist ja hoolitsesid järeltulijate eest.

Kuni saabus 2020. aasta septembrikuu. Lasteaias toimusid mõlema lapse rühmas õppeaasta algusest tingituna lapsevanemate koosolekud, kuhu Gelly tellis ka viipekeeletõlgi. Suur oli pereema ehmatatus, kui 21. oktoobri kuupäevaga laekus ootamatult postkasti kiri Võru linnavalitsuselt. Seal teatati, et viipekeeletõlgi kasutamise summa kahe korra eest kokku on 146 eurot ja Gelly peab nüüd tasuma sellest poole ehk 73,15. Gelly saatis linnavalitsusele arupärimise. Vastuses öeldi, et „Peale teenuse saamist palume Teil pöörduda Võru Linnavalitsuse sotsiaaltöösakonna poole taotlusega toetada saadud viipekeeletõlgi teenust, millele lisate Teile esitatud vastava arve. Sotsiaaltöösakond hindab Teie leibkonna sissetulekut ja olenevalt sissetuleku suurusest toetame Teid teenuse eest tasumiselt.“

Mis puutub linnavalitsuse kirjas mainitud tingimusse sissetuleku osas, siis töötab Gelly pakkijana ning tema mees ehitajana, mõlemad Eestis. Mille alusel kahelapselise perekonna sissetulekud päevapealt niivõrd piisavaks tunnistati, et pool summast ise maksta, oli jäetud täpsustamata.

Niisugune käik linnavalitsuse poolt oli täiesti ootamatu – pereema kinnitusel ei olnud mitte keegi teda hoiatanud, et viipekeeletõlgi eest tasumise korda on jälle muudetud. Ka Ave Jaakson MTÜst Händikäpp möönab, et kahe lasteaiakoosoleku eest sellist summat maksta on inimesele palju. Seda enam, et tegemist ei ole

mugavusteenusega, vaid kurdi ema püüdega olla oma lastele hea vanem. Viimane hõlmab ka kommunikatsiooni lasteasutusega, kus lapsed iga päev viibivad. Ilma viipekeeletõlgita jääks ema infosulgu, kurdina ei saa ta kaasa rääkida oma lapse rühma elus ega tegemistes, selle tulemusel kannataksid aga lapsed.

Ka keeleseadus annab kaitse

Keeleseaduses tunnustati juba 2007. aastal eesti viipekeelt iseseisva keelena ning viibeldud eesti keelt eesti keele ühe esinemiskujuna. Seal on kirjas, et „Riik soodustab eesti keele, eesti viipekeele ja viibeldud eesti keele kasutamist ning arengut“. Samuti ütleb seadus: „Kurdi või vaegkuulja eesti viipekeelse ja viibeldud eestikeelse suulise asjaajamise õigus käesoleva paragrahvi lõikes nimetatud asutustes tagatakse tõlketeenuse võimaldamisega õigusaktides sätestatud korras.“

Seega peaks viipekeele kasutajatel olema isegi topeltkaitse – lisaks võrdse kohtlemise printsiibile loetakse viibeldud eesti keelt ka eesti keele üheks esinemiskujuks, tänu millele tuleb tagada sellele kui riigikeelele ligipääs. Ent kurdid on väsinud. Nad on tüdinud selgitamast oma olukorda ja mitmete erinevate seadustega ette nähtud õigusi üha rohkematele ametnikele ning kirjutamast üha uusi kirju. Ehkki eesti viipekeele näol on tegemist kõrgelt arenenud täisväärtusliku keelega, milles saab väljendada kõike, mida selle keeleühiskonna liikmel vaja on – sarnaselt suulistele keeltele nagu näiteks saksa või heebrea keel –, ei saa selle põhikasutajad ehk kurdid parimagi tahtmise juures hakata suhtlema suulises keeles, kuna nad lihtsalt ei kuule seda. Näiteks võib Eestis elav sakslane õppida ajapikku selgeks suulise eesti keele, hakates selles kuulama ning rääkima, kurt seda aga puhtfüüsilisel põhjusel teha ei saa. Nii võib viipekeeletõlki võrrelda kurdi kõrvade ja suuga. Kurtide vanematega pere saaga jätkub. ●

MIDA PEAKS PUUDEGA ABI- VAJAJA TEADMA KOHALIKUST OMAVALITSUSEST SOTSIAAL- TEENUSEID TAOTLEDES?

NELE PARREST,
RIIGIKOHTUNIK

RAINA LOOM,
RIIGIKOHTU ANALÜÜTIK

► Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium lahendas hiljuti õiguskantsleri taotluse alusel küsimusi, mis puudutasid sotsiaalteenuste korraldamist Narva linnas. 9. detsembri 2019. a otsuses kohtuasjas nr 5-18-7/8¹ selgitas kohus sotsiaalhoolekande seaduse (SHS) rakendamisel esile kerkinud kitsaskohti.² Kohaliku omavalitsuse üksusele (KOV) seadusega korraldada antud sotsiaalteenuseid on kokku 13. Viidatud kohtuasjas analüüsiti neist 11. Otsus on mahukas, sellest võib leida nii mõndagi vajalikku ja õpetlikku. Järgnevalt on välja toodud mõned, käesoleva ajakirja lugejaskonda arvestades olulisemad teemad.

Õigus saada sotsiaalteenuseid sõltub üksnes inimese abivajadusest.

SHS-i alusel peab KOV välja selgitama inimeste abivajaduse, mis määrab selle, kas ja millist abi inimene võib saada. Abivajaduse keskmes on inimene. Abivajaduse väljaselgitamisel ei ole oluline, kas inimesel on perekonnaliikmeid, kes võiksid abivajaja eest füüsiliselt hoolitseda. Oluline pole ka abivajaja või tema pereliikmete majanduslik olukord. KOV ei või sotsiaalteenuse saamist siduda näiteks tingimusega, et abivajajal on olemas ülalpidaja.

Sellist lubamatut tingimust esines mitmetes KOV-i õigusaktides.

Perekonna põhikohustus hoolitseda oma abivajava liikme eest ei ole kõikehõlmav.

Sotsiaalseadustiku üldosa seaduse järgi on sotsiaalkaitse süsteemi üheks osaks inimese ja tema perekonna omavastutus. Ükski seadus ei pane perekonnale aga kohustust anda täisealisele pereliikmele isiklikku hooldust või osutada talle teisi sotsiaalteenuseid. Pereliikmel lasub ülalpidamiskohustus, mida antakse üldjuhul raha ehk elatise perioodilise maksmisega. Seega KOV ei tohi sotsiaalteenuse osutamist seada sõltuvusse abivajaja pereliikmete olemasolust ega nende võimalusest füüsiliselt hoolitseda abivajaja eest. Perekonnaliikmetel võib olla ka teisi kohustusi, näiteks laste kasvatamine, mida tuleb kohustuste määramisel arvesse võtta.

KOV võib sotsiaalteenuste osutamise eest võtta tasu, kuid selle suurus ei tohi olla teenuse saamisel takistuseks.

Nagu öeldud, sõltub õigus sotsiaalteenust saada sellest, kas inimesel on abivajadus. KOV tohib abivajaja majanduslikku olukorda arvestada üksnes teenuse eest tasu määramisel.

Tasu küsimisel saab KOV lisaks abivajaja majanduslikule olukorrale arvestada ka pereliikmetele seadusega pealepandud ülalpidamiskohustust. See tähendab, et esmalt vastutab inimene teenuse eest tasumisel ise, seejärel tema perekond ning alles siis riik (seadusandja, täitevvõim) ja KOV. Seejuures on oluline meeles pidada, et arvesse läheb abivajaja ja tema pereliikmete kogu majanduslik olukord, mitte ainult sissetulek (nt igakuine pension või töötasu). Üldjuhul peab KOV katma teenuse osutamise kulud ulatuses, mida teenuse saajalt võetav tasu ei kata. Põhiõiguste tõhusa kaitse seisukohalt on oluline, et seadusandja kehtestaks piisavalt täpsed reeglid, kuidas KOV saab kindlaks määrata abivajajalt võetava tasu suuruse (mh kuidas arvestatakse abivajaja ja tema pere majanduslikku olukorda ning ülalpidamiskohustuse ulatust) ning millal läheb teenuse eest tasumise kohustus üle omavalitsusele.³

Inimesel on õigus nõuda, et omavalitsus korraldaks sotsiaalteenuste osutamise.

KOV kohustus korraldada SHS-is nimetatud sotsiaalteenuseid ei piirdu vaid määruse kehtestamise ja raha (toetuse) andmisega. KOV peab looma „süsteemi“ sotsiaalsete riskidega tulemuslikuks toimetulekuks. Näiteks omavalitsusüksuse kohustus korraldada sotsiaaltransporditeenust tähendab tingimuste loomist selleks, et KOV-i territooriumil elavale puudega inimesele oleks tagatud tema vajadustele vastav transport. Omavalitsus ei pea sotsiaaltransporditeenust osutama ise, kuid peab välja selgitama inimese abivajaduse (sh millises mahus vajab inimene sotsiaaltransporditeenust) ning leidma talle sobiva transpordivõimaluse (vajaduse korral peab KOV selle looma või vahendama turul pakutavat sobivat transporti). Seetõttu ei saa KOV sotsiaaltransporditeenuse osutamise korraldamisel piirduda pelgalt toetuse maksmisega transpordi

kasutamiseks. Inimene ei pea ise hakkama sobivat transporti otsima, vaid inimesele peaks olema teada, millist transporti ta kasutada saab. Nii on ka teiste sotsiaalteenustega, kusjuures teenust ei või asendada rahaga.

Sotsiaalteenuste saamise eelduseks on oma tegeliku elukoha registreerimine rahvastikuregistris.

SHS kohustab KOV-i osutama sotsiaalteenuseid inimestele, kelle rahvastikuregistrijärgne elukoht on selle omavalitsuse territooriumil ja rahvastikuregistri seadus paneb omakorda inimesele kohustuse tagada, et tema ja ta alaealiste laste ning eestkostetavate elukoha aadress registris oleks õige. Seetõttu leidis Riigikohus, et sotsiaalteenuseid tuleb osutada neile rahvastikuregistrijärgsetele elanikele, kes ka tegelikult selle omavalitsuse territooriumil elavad. See tähendab, et KOV-il ei ole kohustust korraldada sotsiaalteenuste osutamist registrijärgsetele elanikele, kes elavad hoopis mõne teise omavalitsusüksuse territooriumil, st kelle andmed ei ole registris õiged.

Sotsiaalteenuste saamise tingimused peavad olema leitavad linna või valla õigusaktist.

Hoolimata erinevate sotsiaalteenuste sarnasusest (näiteks täisealise isiku hooldus, isikliku abistaja teenus, tugiisiku teenus) ja SHS-is sätestatust peab omavalitsus reguleerima oma õigusaktiga kõigi sotsiaalteenuste saamise üksikasju. Teenuste osutamise korraldus võib olla reguleeritud nii ühes kui ka mitmes õigusaktis. Olukorda, kus mõne SHS-is nimetatud sotsiaalteenuse osutamine on KOV-i poolt reguleerimata, ei või esineda. Kui see siiski juhtub, tasub esmalt pöörduda selguse saamiseks KOV-i poole. Vajadusel saab inimene oma SHS-ist tulenevate õiguste kaitseks pöörduda ka õiguskantsleri või halduskohtu poole.

Iga inimene on õigustatud saama sotsiaalteenuseid vastavalt oma abivajadusele, sõltumata pereliikmete olemasolust või majanduslikust olukorrast. Abivajaduse väljaselgitamine on KOV-i ülesanne. Vajadustele vastava abi ulatuse määravad praktikas sageli reaalsed võimalused, kuid abi ei või olla SHS-is ja teistes seadustes sätestatuga võrreldes kitsendav. Peamisteks kitsaskohtadeks praeguse kohtuasja näitel olid

KOV-i poolt sotsiaalteenusele ligipääsu piiramine ja asendamine rahaliste toetustega. Lõplikku selgust ei ole küsimuses, kuidas arvestada abivajaja ja tema pereliikmete majanduslikku olukorda sotsiaalteenuse eest tasu küsimisel. Prognoosida võib vaidlusi hooldekodu kohtade puuduse teemal, kuna SHS-i järgi peaks igale vajajale vastav abi olema tagatud. ●

RIIGIKOHTU HOONE TARTUS TOOMEMÄEL. FOTO: KALLE KALDOJA

1 RIIGIKOHTU OTSUS ON LEITAV VEEBILEHEL WWW.RIIGIKOHUS.EE OLEVAST LAHENDI OTSINGUST

2 NII SOTSIAALHOOLEKANDE SEADUS KUI KA KOHALIKE OMAVALITSUSTE MÄÄRUSED ON LEITAVAD VEEBILEHEL WWW.RIIGITEATAJA.EE

3 RIIGIKOHUS ON LASTE KOHUSTUST TASUDA EAKATE VANEMATE HOOLDUSTEENUSE EEST KÄSITLENUD KA TSIVIILKOLLEEGIUMI 17. JUUNI 2015. A OTSUSES KOHTUASJAS NR 3-2-1-67-15 JA HALDUSKOLLEEGIUMI 31. MÄRTSI 2020. A OTSUSES KOHTUASJAS NR 3-18-1168/52.

KOHALIKUD OMAVALITSUSED JA SOTSIAALSE KAITSE RAHASTAMINE

ANDRUS JÕGI,
KOHALIKE OMAVALITSUSTE FINANTSJUHTIMISE OSAKONNA NÕUNIK,
RAHANDUSMINISTEERIUM

► Kust tuleb raha sotsiaalse kaitse kuludeks?

Põhiosas rahastab kohalik omavalitsus oma tegevusi selliste tulude arvelt, mille suunamise üle saab ta ise vabalt otsustada. Sellisteks tuludeks on näiteks maksutulud. Kuidas raha kasutada, seda otsustatakse kohapealsete prioriteetide põhjal, ilma riigi sekkumiseta.

Kohalike omavalitsuste rahalised võimalused teenuse pakkumiseks on üldjoontes sarnased. Maksutulude erinevust ühtlustatakse tasandusfondiga, seejuures arvestatakse ka demograafilisest koosseisust ja inimeste (hõredast) paiknemisest tingitud erinevusi. Ka sihtots- tarbelised toetused on kujundatud selleks, et tagada võrdsed võimalused teenuste pakkumiseks üle Eesti. Näiteks 2020. aastal on toetusfondist kohalike omavalitsuste sotsiaalse kaitse kulude toetuseks ette nähtud 41 mln eurot neljas meetmes:

- raske ja sügava puudega lastele abi osutamise toetus (2,7 mln eurot);
- toimetulekutoetuse maksmise hüvitis (16,4 mln eurot);
- matusetoetus (3,6 mln eurot);
- asendus- ja järelhooldusteenuse toetus (18,4 mln eurot).

Kohalike omavalitsuste sotsiaalse kaitse kulud ulatusid 2019. aastal 178 mln euroni.

Sellest 17 mln eurot kaeti inimeste omaosaluse (peamiselt hooldekodu kohatasu) ja 53 mln eurot riigi toetuste arvelt (sh toetusfondist 41 mln eurot) ning 108 mln eurot panustasid kohalikud omavalitsused oma muudest eelarve tuludest (nn *omapanus*). Summa sisaldab omavalitsuse kogu rahalist panust, hoolimata sellest, kas teenust osutatakse ise või ostetakse seda sisse.

Eesti võrdluses Põhjamaadega

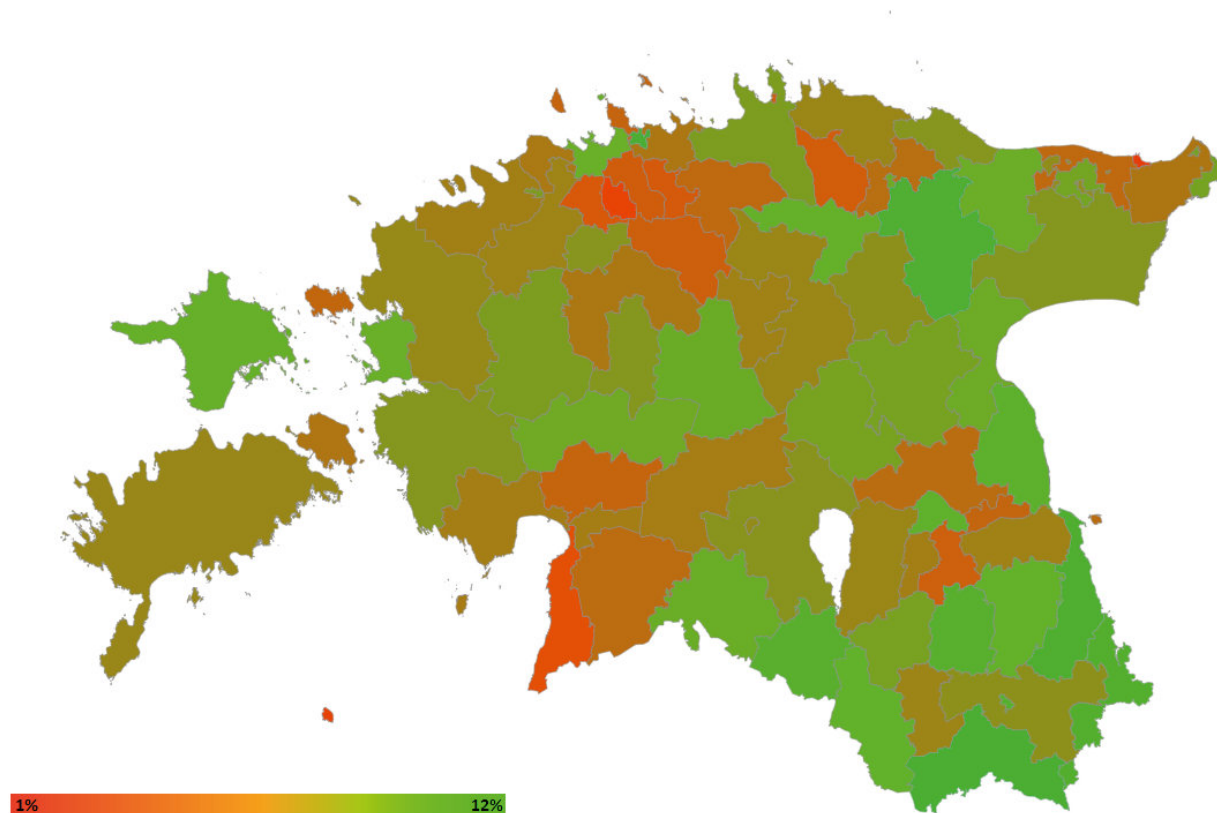
Teised Põhjamaad on selgelt sotsiaalse kaitse nägu, kui arvestada kulude osatähtsust kohalike omavalitsuste eelarvest. Omavalitsuste sotsiaalse kaitse kulud moodustavad sise- majanduse kogutoodangust (SKP) Soomes 6%, Rootsis 7,1%, Taanis 19,7%, Norras 4,6% ja Islandil 3,1%.

Eesti omavalitsust iseloomustavad aga pigem haridus, teed ja kultuur; kulutuste osatähtsus sotsiaalsele kaitsele on vähene. Eestis kulutavad kohalikud omavalitsused sotsiaalsele kaitsele 0,7% SKPst. Meist enam arenenud Põhjamaid aluseks võttes võib eeldada, et mida rikkamaks muutub ühiskond, seda suuremat tähelepanu saab ka sotsiaalne kaitse (kohalikul tasandil).

Kas sotsiaalne kaitse on igal pool ühtemoodi tähtis?

Kohalike omavalitsuste omapanus on olnud piirkonniti väga erinev, ulatudes 1,5% kuni 12,5%-ni nende tulubaasist 2019. aastal. Samas ei saa väita, et sedavõrd erinev panus sotsiaalsesse kaitseks on selgitatav kohalike omavalitsuste erinevate rahaliste võimaluste (mis on suuresti tasandatud) või inimeste abivajadusega. Kuivõrd on aga erinevus tingitud omavalitsuse juhtide eelistustest või teenuste erinevast korraldamisest, ei ole üheselt selge ja vajab põhjalikumat uurimist.

Kohalike omavalitsuste sissetulekud ja selle kaudu ka rahaline võimekus on viimastel aastatel jõudsalt kasvanud ning nende finantsvõimekus on hoolimata praegusest keerulisest majandusolukorrast valdavalt hea. Kui majanduslik olukord ei halvene, on neil võimalik soovi ja vajaduse korral tõsta sotsiaalse kaitse rahastamise osatähtsust ilma, et mõni teine valdkond selle arvelt kannataks. Mitmetes piirkondades oleks palju abi ka sellest, kui suurendataks omapanust teistega samale tasemele. Haldusreform on aidanud (ning tõenäoliselt aitab jätkuvalt) võimekuse ühtlustamisele palju kaasa. ●

JOONIS. KOHALIKE OMAVALITSUSTE OMAPANUSE OSAKAAL TULUBAASIST 2019. AASTAL SOTSIAALKAITSELE.

- 1 KOHALIKE OMAVALITSUSTE SISSETULEKUTEST LAEKUS 2019. AASTAL 58% ERINEVATEST MAKSUTULUDEST, 4% TASANDUSFONDIST, 8% KAUPADE JA TEENUSTE MÜÜGIST (NT LASTEAIJA KOHATASUD, SISSEPÄÄSUPILETID JNE), 29% MOODUSTASID SIHTOTSTARBELISED TOETUSED (PEAMISELT TOETUSFONDIST) NING 2% MUUDEST TULUDEST.
- 2 SOTSIAALSE KAITSE PÕHITEGEVUSE KULUD JA AMORTISATSIOON. INVESTEERINGUD ON ARVESSE VÕETUD AMORTISATSIOONI KAUDU.
- 3 OSALISELT MÕJUTAVAD TULEMUST KA KULUDE ERINEV KAJASTUS JA TEENUSTE ÜLESEHITUS, AGA MITTE OLULISELT.
- 4 KOHALIKE OMAVALITSUSTE OMAPANUS SOTSIAALSESSE KAITSESSE ON LEITUD LAHUTADES NENDE SOTSIAALSE KAITSE KOGUKULUDEST MAHA SISSETULEKUD SAADUD TOETUSTEST JA TEENUSTASUDEST. TÄPSEMA VÕRDLUSPILDI SAAMISEKS ON VÄLJA JÄETUD TOIMETULEKUTOETUSE TEGEVUSALA, LASTEHOIUTEENUSED, AMETNIKE TÖÖJÕUKULUD JA INVESTEERINGUD. KOV TULUBAASI ALLA ON ARVESTATUD MAKSUTULUD JA TULUDE-KULUDE TASANDAMISEKS SAADUD TASANDUSFONDI TOETUS (SH VÄIKESAARTE TOETUS). NENDE TULUDE KASUTAMISE ÜLE OTSUSTAB TÄIES ULATUSES KOHALIK OMAVALITSUS.

ERIVAJADUSTEGA LASTE INTEGREERITUD TEENUSTE PILOOTPROJEKT SAAB TUULE TIIBADESSE

KRISTI SILLART,
AJAKIRJA SINUGA KAASAUTOR

KRISTI KALLASTE,
AJAKIRJA SINUGA KAASAUTOR

► Saaremaa Laste ja Perede Tugikeskus alustas oma tegevust 2018. aasta novembris. Eelkõige erivajadustega lastele ja nende peredele suunatud keskus on Eestis ainulaadne – teist nõnda suurt piirkonda haaravat tugikeskust Eestis pole.

Tugikeskusest ja erivajadustega laste integreeritud teenuste pilootprojektist on valmis vestlema keskuse juht **Aaro Nursi** ning **Gabriela Rooso**, Saaremaa valla-valitsuse sotsiaalnõunik. Viimane oli enne kodusaarele oma juurtele naasmist üks neist, kes tugiteenuste pilootprojekti käivitada aitas. Tänu sellele on teda nimetatud koguni Saaremaa laste ja perede tugikeskuse ristiemaks.

Tugiteenuste pilootprojekti käivitumise ajaks 2018. aastal oli Gabriela Rooso, kes toona töötas sotsiaalministeeriumis laste heaolu osakonna peaspetsialistina, tegelenud puuetega lastele mõeldud teenuste arendamisega üle viie aasta. Nõnda oli tegemist tema jaoks juba koduse valdkonnaga selleks oodatud hetkeks, mil üheskoos haridus- ja teadusministeeriumi, SA Innove ja sotsiaalkindlustusametiga hakati vedama erivajadustega laste integreeritud teenuste pilootprojekti väljatöötamist. Projekti on kaasatud kaheksa omavalitsust, sealhulgas Saaremaa vald. Tegemist on uuendusliku ja julge katsetusega.

Mis olid need suuremad põhjused ja takistused, mis piirasid vanadel alustel edasi liikumist?

Gabriela Rooso: Põhjuseid, miks süsteemi ümber vaatama tuli hakata, oli päris mitu. Üks erivajadusega laps võib vajada tuge mitmes valdkonnas korraga – nii haridus-, sotsiaal- kui ka tervishoiuvaldkonnas – ning alates 16. eluaastast lisaks töövaldkonnas. Peale selle on toe tagamine neist kolmes esimeses jagatud ära riigi ja kohaliku omavalitsuse vahel. See tähendab, et lapsevanem peab esitama nende kõikide saamiseks eraldi taotlused ning käima lapsega koos võib-olla isegi enam kui kümnel erineval hindamisel. Ehk siis – seni on abi saamine olnud valdkondade vahel killustunud ning selle taotlemine lastele ja nende vanematele keeruline ning aeganõudev.

„SENI ON ABI SAAMINE OLNUD VALDKONDADE VAHEL KILLUSTUNUD“

Vaadates, kes erinevaid hindamisi teostab, selgub tihti, et tegelikult on need ühed ja samad asjatundjad, kes tegutsevad lihtsalt mitmes valdkonnas korraga. Tugispetsialistide tööle leidmise keerukust arvestades on taoline korraldus ebamõistlik. Soovitud

meetmed on enamasti vaid ühe valdkonna kesksed, mistõttu tervikpilt lapse vajadustest tekib ainult vanemal.

GABRIELA ROOSO. FOTO: ERAKOGU

Sinu jutust peegeldub, et vanaviisi enam edasi tegutseda ei olnud otstarbekas ja tuli seada uued eesmärgid. Mis on kogu pilootprojekti eesmärk? Kellele on see eeskätt suunatud?

Gabriela Rooso: Projekti fookus on suunatud nendele lastele, kes vajavad tuge korraga mitmes valdkonnas ning eesmärk on erinevate valdkondade spetsialistide vahel välja töötada kokkulepped, et laps jõuaks vajalike teenusteni võimalikult

kiiresti, enne probleemide kuhjumist, ja sealjuures perele mugavalt.

Projekt käivitus Saaremaa vallas 2019. aastal. Gabriela Rooso asus Saaremaa valda sotsiaalnõunikuna tööle 2020. aasta jaanuaris. Kohapeal olles avanes talle suurepärane võimalus jälgida lähedalt arenguid, mis käivitusprotsessiga kaasnesid. Esialgu oli Saaremaa kogukond väga murelik ja skeptiline. Kardeti, et õppeasutustest võetakse kohapeal töötavad tugispetsialistid ära ja seetõttu ei jõua abi enam sama kiiresti vajajani, kui seda õppeasutustes lastele varem pakkuda oli suudetud.

Nüüd on projekti käivitamisest möödas veidi üle aasta, selle aja vältel on Saaremaa lapsed ja nende pered saanud kasutada uudset komplekteeritud abi. Kuidas on need kuud möödunud KOV-i pilgu läbi?

Gabriela Rooso: KOV-i pilgu läbi näen, et kõik ei ole päris kindlasti veel paika loksunud. Meieni jõuavad ikkagi juhtumid, kus süsteem ei toimi nii nagu peaks. Samas on see arusaadav, kuna seotud osapooli on väga palju ning kõikide nende inimeste mõtteviisi muutmine võtab aastaid aega. Ma loodan, et projektiga seotud meeskonnaliikmed ei väsi.

Kas tulevikus on plaanis ka midagi muuta / parendada? Mis on need kitsaskohad, millega tuleks kindlasti arvestada?

Gabriela Rooso: Hetkel on arutluse all kõikide Saaremaal erivajadustega lastele sotsiaal- ja haridusteenuseid pakkuvate asutuste (Kuressaare Perekodu, Laste ja Perede Tugikeskus ning Saaremaa Toetava Hariduse Keskus) ühtse juhtimise alla koondamine. Näeme, et ühendamine aitaks pakkuda erivajadusega lastele ja nende peredele tuge

veelgi kompaktsemalt. Uue asutuse loomise järel tuleks vanemal pöörduda kõigest ühte asutusse, mille kaudu ta saaks kogu vajaliku abi.

Teeme puust ja punaseks selgeks: kuidas mina vanemana saaksin lapsele spetsialisti abi pakkuda, kui seda soovin? Kuidas see protsess välja näeb?

Gabriela Rooso: Kuna hetkel tegutsevad haridus- ja sotsiaalteenuseid pakkuvad asutused veel eraldi, siis on mitu võimalust, kuhu pöörduda. Samas ei pea vanem ise teadma, millist teenust või spetsialisti tuge tema laps vajab. Seega, kui pere näeb, et laps vajab tuge, siis on kaks võimalust. Esiteks võib pöörduda oma piirkonna lastekaitsetöötaja poole. Kontaktid ning teeninduspiirkonnad on olemas valla kodulehel. Teine variant on pöörduda Saaremaa laste ja perede tugikeskuse infosekretäri poole, ka tolle kontakti leiab valla kodulehelt. Kui pere peamine mure on seotud lapse hariduse omandamisega, siis on esmaseks kontaktiks klassi- või rühmaõpetaja, kellega nõu pidada edasiste sammude osas.

Millised on need teenused, mida tugikeskuse kaudu on võimalik saada?

Need on logopeedi, eripedagoogi, sotsiaalpedagoogi ja psühholoogi teenused (hindamine, nõustamine, sekkumine, teraapia). Veel on perenõustaja, perelepitaja, juhtumikorraldaja teenused. Teenused ei ole suunatud mitte ainult lapsele või õpilasele, vaid ka last või õpilast ümbritsevale tugivõrgustikule (lapsevanemad, õpetajad, teised tugispetsialistid jne).

Kuidas toimub tugikeskusesse pöördumine? Kas lapsevanem saab tugikeskuse poole pöörduda ka ise või peaks sisend tulema koolist või lasteaiast? Mis teenus inimesele maksab?

Teenused on tasuta. Esmalt peaks pöörduma haridusasutuse tugiteenuste koordinaatori poole – koolides on selleks HEVKO, lasteaias AEVKO. Lapsevanem võib pöörduda ka otse tugikeskusesse.

Väljavõttes Saaremaa Vallavalitsuse hallatava asutuse Saaremaa Laste ja Perede Tugikeskuse teenuste kirjeldustest ja teenuste osutamise juhistest on selle kohta öeldud:

Teenustele suunamine

1. Teenustele suunamise aluseks on lapsel / õpilasel haridusasutuses esinevad arengu-, õpi- või käitumisprobleemid, suunamiseks on vajalik lapsevanema kirjalik nõusolek.
2. Kirjaliku nõusoleku lapsevanemalt korraldab tugikeskus.
3. Laps / õpilane suunatakse haridusasutuse tugispetsialisti teenustele haridusasutuse tugimeeskonna kirjaliku otsusega.
4. Kui laps vajab lisaks haridusasutuse tugispetsialistide teenustele täiendavaid teenuseid, edastab haridusasutuse tugimeeskonna juht (AEVKO / HEVKO) taotluse tugikeskusele juhtumikorraldaja teenuse osutamiseks.
5. Perenõustamise ja -lepitusteenuste saamiseks registreerub isik või perekond ise spetsialisti vastuvõtule. ●

ÕIGUS SAADA VAJADUSELE VASTAVAT ABI

KRISTI REKAND,
EPIKOJA NÕUSTAJA

► Sotsiaalhoolekanne on sotsiaalteenuste ja muu vastava abi andmine. Selle eesmärk on toetada inimese iseseisvat toimetulekut ja töötamist ning aktiivset osalust ühiskonnaelus, ennetades sealjuures sotsiaalsete probleemide tekkimist või süvenemist üksikisiku, perekonna ja ühiskonna tasandil. Kohaliku omavalitsuse ülesanne on selgitada välja abi saamiseks pöördunud isiku **abivajadus**. Viimase väljaselgitamisel tuleb lähtuda terviklikust lähenemisest isiku abivajadusele ehk tuleb aru saada, **kas, millistes tegevustes ja millisel määral** inimene abi vajab.

Reaalses elus esineb probleeme kohaliku omavalitsuse poole pöördunud inimesele tema õiguste ja võimaluste lihtsalt ja arusaadavalt selgitamisega, abivajaduse hindamisega ja vajaduspõhiste teenuste osutamisega. Ei ole harvad olukorrad, mil inimesed ei mõista, milles abivajaduse hindamine seisneb, miks tahab sotsiaaltöötaja tulla koju, miks ei võimaldata inimesele just seda teenust, mida inimene küsib ning miks on teatud puude raskusaste ja -liik teenuse saamise eelduseks.

Seega vajavad inimesed rohkem teavet abivajaduse hindamise aluste ja olemuse kohta. Kohaliku omavalitsuse poole pöördunud inimene vajab teavet selle kohta, et terviklikuks

hindamiseks, mis toimub enne abi osutamist, tuleb selgitada välja kõik eluliselt olulised igapäevaeluga seonduvad asjaolud ja probleemid, mis võivad inimese heaolu ja toimetulekut ohustada. Seejärel tuleb otsustada, millist abi osutades ehk nt sotsiaalteenust pakkudes abivajaduse tekkimist ennetatakse või probleeme kõrvaldatakse. Viidatud asjaolude selgitamiseks on sageli vaja suhelda inimesega tema enda koduses keskkonnas eesmärgiga saada teavet ka elukeskkonnast. Lisaks võib tekkida vajadus suhelda teistegi perekonnaliikmetega – eesmärk on saada terviklik ülevaade inimese toimetulekust. Kogu suhtlus ja asjaajamine peavad olema avatud, kõiki tegevusi ja toiminguid tuleb selgitada inimesele aru-

ABIKÄE ULATAMINE. FOTO: RÉMI WALLE

saadavas vormis ja viisil ning vajadusel ka korduvalt. Mõlemad osapooled – st nii sotsiaaltöötaja kui ka inimene – peavad olema orienteeritud koostööle, hea koostöö alus on selge ja läbipaistev menetlus, inimest puudutavate asjaolude lihtne selgitamine.

Tervikliku hindamise ehk abivajaduse hindamise tulemusel selgub, milline abi (nt teenus(ed)) on piisav ja asjakohane. Seejuures tuleb teada, et inimesel ei ole automaatselt õigus konkreetsele kohaliku omavalitsuse sotsiaalteenusele, vaid **tema abivajadusele vastavale abile**. Seega võib inimene küll pöörduda sooviga saada konkreetset teenust (nt hooldaja määramine), kuid abivajaduse hindamise tulemusel võib selguda näidustatus hoopis teis(t)eks teenus(t)eks (nt otsustab sotsiaaltöötaja abivajaduse hindamise põhjal, et inimene vajab hooldaja asemel hoopis tugiisikut ja sotsiaaltransporti).

Inimese jaoks on oluline teada, et igal viisil (suuline, e-posti teel, paberkandjal) esitatud taotlus peab saama lahenduse ehk kirjaliku otsuse. Soovitus on siiski esitada kõik taotlused võimalusel kas e-posti teel või paberkandjal, et ka inimesele endale jääks teave taotluse esitamise aja ja sisu kohta. Kohaliku omavalitsuse otsused peavad olema põhjendatud ehk otsusest peavad nähtuma arusaadavad asjaolud, miks määrati konkreetne sotsiaalteenus, millistele dokumentidele ja asjaoludele tuginedes vastava otsuseni jõuti, teenuse saamise periood ja maht, teenuse eest tasumisega seonduv jms. Lisaks peavad olema inimesele kättesaadavad kõik need dokumendid, millele otsuses viidatakse (nt hinnang inimese abivajadusele, juhtumiplaan, rehabilitatsiooni tegevuskava). Kui positiivse otsuse korral ehk teenuse määramisel soovitud mahu ei ole otsuse vormistamine sedavõrd olulise kaaluga, siis negatiivse otsuse korral (nt inimene taotles konkreetset teenust, kuid seda ei peetud vajalikuks osutada) peab otsus olema

eriti hästi põhjendatud ehk otsusest peavad nähtuma teenuse osutamisest keeldumise alused ja õiguslikud ning elulised asjaolud. Tähtis on järgida tähtaegsid ehk otsuse saamisest hakkab inimese jaoks kulgema vaidlustamise tähtaeg 30 päeva. Enamasti on otsused kirjalikus vormis ja põhjendatud, kuid esineb ka juhtumeid, mil keeldumisest teatatakse telefoni teel või e-posti teel paari lausega (nt lapsel ei ole õigust tugiisiku teenusele, kuna tuvastatud on üksnes keskmine puue, teenust võimaldatakse raske ja sügava puudega lapsele). Ka sellisel juhul on tegemist otsusega, mille puhul võib küsida korrektset otsust kohalikust omavalitsusest või kaaluda otsusega (teatega) mittenõustumisel vaidlustamist. Viidatud näite korral soovitan kindlasti otsuse vaidlustada, sest konkreetset juhul on otsus korrektselt põhjendamata ning otsuse tegemisel pole lähtutud lapse abivajadusest.

Kokkuvõttes soovitan olla teadlik kodanik ja partner ka siis, kui ollakse nõrgemas ehk abipaluja rollis. Sotsiaalsüsteem on loodud eesmärgiga toetada inimest juhul, kui ollakse juba raskustes või on probleemide tekkimine eelnevalt teada (nt töö kaotus, võlaprobleemid, elukohata jäämine). Kohalik omavalitsus on ja peab olema inimese esmane kontakt, kuhu pöörduda teabe ning vajadusel ka konkreetse abi saamiseks. Kahjuks oleme hetkel veel sageli olukorras, mil lisaks abi küsimisele peab inimene suutma vajadusel ka otsuseid vaidlustada, mis on raske ja ebamugav. Seda enam olukorras, mil tegemist on nt tervise- ja / või majanduslikes raskustes oleva inimesega ning inimene on valmis olnud astuma eneseületamist nõudva sammu abi küsimiseks. Aga olles teadlik oma õigustest ja seistes oma asja eest on lootus saada ootuspärane tulemus suurem, kui leppides pealiskaudse lahenduse ja asjaajamisega.

Julgust ja jaksu kõigile oma õiguste tundmaõppimisel ja nende eest seismisel! ●

INIMENE, PERE JA OMA- VALITSUS – ÜHINE TEE VAJALIKU TOENI

KRISTI PLOOM,
ÕIGUSKANTSLERI NÕUNIK

JUTA SAAREVET,
ÕIGUSKANTSLERI KANTSELEI
PUUETEGA INIMESTE ÕIGUSTE VALDKONNA JUHT

► Iga kohalik omavalitsus peab olema valmis korraldama oma elanikele vajalikku hoolekandeabi – see põhireegel kehtib igas Eesti nurgas ja ükski omavalitsus ei tohi jätta inimest abita. Siiski pole see kohustus iga juhtumi korral ühesugune – abi suurus sõltub paljuski sellest, milline on konkreetse inimese ja tema pere olukord.

Kui inimene kodus elamisega omal jõul piisavalt hästi toime ei tule, peaks ta pöörduma omavalitsuse poole ja oma mure ära rääkima. Pöörduma ei pea tingimata abivajaja ise, seda võib teha ka pereliige, naaber või muu inimene, kellel on tekkinud kasvõi kahtlus, et abivajaja ei pruugi ise kodus toime tulla. Omavalitsused peavad abistama ka lapsi – on selge, et neile taotlevad abi vanemad.

Valla või linna ülesanne on hinnata inimese abivajadust terviklikult (ka siis, kui abivajajal on pereliikmed või ülalpidajad olemas). Omavalitsus peab hindama, millise teenuse või toetusega saab inimest aidata. Abistamises võib osaleda ka abivajaja lähedane või pereliige, kui tema pakutav abi on sobiv ning nii abivajaja kui ka abistaja on sellega nõus.

Oluline on teada, et iga juhtumi puhul võivad vajalikud teenused ja nende maht olla erinevad, kuivõrd inimeste vajadused ja võimalused

(sh tugisüsteemid) on erinevad. Tuleb meele pidada, et lapsele osutatakse abi osaliselt ka lasteaias või koolis. Omavalitsuse sotsiaal- või lastekaitsetöötaja ülesanne on tagada, et sotsiaal- ja haridussüsteemi koordineerimata tegevuse tõttu ei jääks laps vajaliku abita.

KRISTI PLOOM. FOTO: ERAKOGU

13 kohalikku sotsiaalteenust

Vallad ja linnad peavad olema valmis abi-vajajatele tagama 13 sotsiaalteenust (vt kastis esitatud loetelu). Sotsiaalhoolekande seadus sätestab, millise abivajaduse korral tuleb mingit teenust osutada. Näiteks on osa teenuste kohta öeldud, et neid tuleb osutada puudega inimesele (nt isikliku abistaja teenus, sotsiaaltransporditeenus) olenemata sellest, kas puude raskusaste on tuvastatud. Sotsiaaltransporditeenuse kohta on täpsustatud, et seda tuleb osutada neile puudega inimestele, kelle puue takistab isikliku või ühissõiduki kasutamist.

Kui abivajaduse hindamisel selgub, et inimene vajab mõnd 13 kohustuslikust teenusest, tuleb kohalikul omavalitsusel see korraldada. Korraldamine tähendab muuhulgas seda, et omavalitsus peab tagama, et abi inimeseni ka tegelikult jõuab. Abi tuleb anda vajalikus mähus ja siis, kui inimene seda vajab ehk abi andmisega ei tohi viivitada. Öiguspärane ei ole see, kui vald või linn paneb inimese järjekorda, tuues põhjenduseks, et parasjagu pole vaba teenuseosutajat, autot, eluruumi või piisavalt raha. Kohalik omavalitsus peab oma tegevust planeerima nii, et ükski abivajaja ei jääks öigel ajal abita. Samuti ei ole lubatud vallal ega linnal anda inimesele raha ja öelda, et tal endal tuleb otsida teenuseosutaja. Abivajajal ei pruugi olla oskusi, teadmisi ega võimalusi enda vajadustele vastavat teenuseosutajat leida ning sellises olukorras võib inimene kergesti jääda abita.

Nagu mainitud, ei tohi kohalik omavalitsus abi andmisega viivitada. Vallal või linnal tuleb teha abi andmise otsus kümne tööpäeva jooksul alates päevast, kui abitaotlus esitati. Kui inimene vajab abi kiiremini, tuleb ka otsus teha kiiremini – iseäranis siis, kui viivitamisega võib kaasneda oht abivajaja elule või tervisele.

Ka inimene ise peab abi küsimisel mõningaid asju silmas pidama. Üks peamisi on inimese

Iga omavalitsus peab olema valmis korraldama järgmist abi:

- vajalik abi kodus, kui täisealine ei saa enam iseseisvalt kõigega hakkama [koduteenus], või hooldekodus, kui inimene ei tule kodus iseseisvalt toime [nn üldhoolde-koduteenus];
- hooldaja, kes aitab abivajajal oma öigusi kasutada ja kohustusi täita [täisealise hooldus];
- toetus iseseisva toimetuleku parandamiseks või lapse arengu toetamiseks juhendamise, motiveerimise ja arendamise kaudu [tugiisikuteenus];
- abi puudega inimesele igapäevatoimingu tegemisel [isikliku abistaja teenus] või transpordi korraldamine tööle, kooli või arsti juurde minekuks [sotsiaaltransporditeenus];
- ajutine ööbimiskoht [varjupaigateenus] ning vajaduse korral lisaks turvaline keskkond ja esmane kriisiabi [turvakodu-teenus];
- abi vajadustele vastava eluruumi saamiseks, sealhulgas puudega inimesele vajalike kohanduste tegemisel [eluruumi tagamine];
- abi võlgadesse sattunud inimestele [võlanõustamisteenus];
- tugi lapsi kasvatavatele inimestele töötamisel ja toimetulekul, sh raske või sügava puudega last kasvatavale inimesele [lapsehoiuteenus];
- peresarnaste elutingimuste pakkumine lapsele, kui lapse enda pere seda talle ei saa võimaldada [asendushooldusteenus], ja ka asendushooldusel täisikka jõudnutele [järelhooldusteenus].

kohustus teha valla ja linnaga koostööd – sobiva ja vajaliku abi andmine võib olla koostöö puudumisel raskendatud või isegi võimatu. Teiseks tuleb arvestada, et omavalitsus peab abistama ainult neid inimesi, kes on rahvastiku-registrisse kantud selle omavalitsuse elanikena ja kes seal ka tegelikult elavad. Kui inimene elab tegelikult mõnes teises omavalitsuses, saab ta sealt abi pärast elukohaandmete korrastamist rahvastikuregistris. Märkimata ei saa jätta sedagi, et inimene võib küll taotleda kindlat teenust, kuid omavalitsus peab lähtuma sobiva abi pakkumisel inimese abivajadusest ja öigusaktides sätestatud abi andmise põhimõtetest. See ei tähenda aga, et inimene peab pakutud abi alati vastu võtma. Pakutud abist võib keelduda, kuid seejuures tuleb arvestada, et keeldumise korral võib inimene jääda vajaliku abita.

JUTA SAAREVET. FOTO: ERAKOGU

Kulude kandmine

Abivajaja ei pea kohalikke sotsiaalteenuseid saama tingimata tasuta. Hakkamasaamine ja oma teenuste eest tasumine on eelkõige inimese enda vastutusel. Samas võib abivajajal sageli olla lisandunud kulusid sel määral, et ta vajaliku teenuse eest (täies mähus) tasuda ei suuda. Niisugusel juhul peab vald või linn abistama inimest ka teenuse eest tasumisel, sest tasu suurus ei tohi takistada teenuse saamist.

See, kui suures osas peab omavalitsus teenuse kulusid katma, sõltub palju sellest, milline on abivajaja ja tema pere majanduslik olukord. Ehk teisisõnu – kohalik omavalitsus peab hindama, millisel määral suudab inimene ise teenuse eest tasuda, võttes arvesse tema muid rahalisi kohustusi ja vajadusi. Kohalik omavalitsus võib arvestada sedagi, kas inimesel on näiteks vara, mille müümise või rentimisega saaks vajaliku raha teenuse eest tasumiseks.¹ Kui abivajaja enda rahast ja varast ei piisa teenuse eest tasumiseks, peab appi tulema ka inimese pere, täpsemalt täisealsed lapsed, lapselapsed, vanemad ja vanavanemad, samuti abikaasa. Perekonnaseadus sätestab, et need pereliikmed on kohustatud oma lähedast aitama.

Nii abivajaja kui ka omavalitsus peavad aga arvestama, et pereliikmelt ei saa alati nõuda raha maksmist. Näiteks kui eakas inimene ei ole oma tütart lapseeas ülal pidanud, ei pruugi tütrel olla kohustust oma vanemat abistada. Peale selle kehtib ka pereliikmete kohta reegel, et abistamine peab olema neile majanduslikult jõukohane. Ükski pereliige ei tohi sellepärast ise hätta sattuda, et peab tasuma oma lähedasele vajaliku sotsiaalteenuse eest.²

Juhul kui peaks aga tekkima vaidlus teenuse kulude katmise üle, sest pereliikmed pole nõus

vabatahtlikult panustama, võib osutada vajalikuks pöörduda pereliikmete maksevõime küsimusega kohtusse. Sel juhul tuleb aga tasumisest keeldunud pereliikmetel arvestada, et kui kohus leiab, et nad siiski oleksid pidanud aitama hooldekodu arveid tasuda, võivad nende makstavale osale lisanduda oma-valitsuse kohtukulud.

Oluline on, et inimese abistamine ei takerduks ühegi vaidluse taha ning ta ei peaks vaidluste pärast muretsema. See tähendab, et näiteks hooldekodus kohta vajav inimene peab esmalt saama kohaliku omavalitsuse abiga (sh kuludega) hooldekodusse. Vaidlused teenuse eest tasumise üle (vajadusel ka kohtus) ei tohi takistada teenuse saamist. ●

Kuidas toimida, kui inimene pole valla või linna otsusega rahul?

- Võib esitada vaide otsuse teinud vallale või linnale. Vaide esitamine on tasuta ja selle kirjutamiseks pole vaja juristi abi; tuleb vaid põhjendada, miks otsusega rahul ei olda.
- Võib esitada kaebuse halduskohtusse. Sel juhul nõutakse riigilõivu (15 eurot) tasumist, kuid kohtult võib paluda riigilõivu tasumisest vabastamist. Kaebuse koostamiseks ei ole tarvis juristi abi, abistavaid juhiseid leiab kohtute kodulehelt www.kohus.ee.
- Vaide esitamiseks ja kohtu poole pöördumiseks on aega 30 päeva pärast otsusest teada saamist.
- Oma kaebusele või vaidele võib tuge leida ka 09.12.2019 Riigikohtu otsusest nr 5-18-7/8, milles on väga põhjalikult käsitletud kohalike omavalitsuste kohustusi sotsiaalteenuste tagamisel.
- Võib pöörduda Sotsiaalkindlustusameti poole, kes kontrollib, kuidas kohalikud omavalitsused korraldavad sotsiaalteenuseid.
- Võib esitada avalduse õiguskantslerile.

1VT PLOOM, K., SARAPUU, A. "ABIVAJAJA OMAOSALUS SOTSIAALTEENUSE EEST TASUMISEL." SOTSIAALTÖÖ 2/2017, LK 33-37.

2VT ARRAK, L., KIVIOJA, A. "KES KANNAB EAKALE VAJALIKE SOTSIAALTEENUSTE KULUD? KOHALIKU OMAVALITSUSE JA PEREKONNA KOHUSTUSED EAKALE VAJALIKE SOTSIAALTEENUSTE RAHASTAMISEL." JURIDICA 5/2017, LK 279-293.

RÕUGE VALLA HOOLDEKODUD OOTAVAD POSTKASTI KIRJU

LISETE TAGEN,
AJAKIRJA SINUGA KAASAUTOR

► Eesti kõige lõunapoolsemas vallas käib töö nobedalt. See lookleb kuppelmaastikule iseloomulikult nii üles kui alla, ilma peatumata – alati leidub midagi, mida saaks muuta veelgi paremaks. Rõuge valla sotsiaalosakonna juhataja **Triinu Õispuu** nendib, et olenemata sellest, mis juba tehtud, on sotsiaalvaldkonnas arenemisruumi tohutult.

Juhataja sõnul ei tohiks ega saakski sotsiaalvaldkond piirduda enam pelgalt mõtteviisiga, et tegeletakse inimestega, kes ei tule endaga ise toime.

Seni kuni me ei astu välja oma kitsast maailma-vaatelistest raamistikust, ei toimu ka midagi sotsiaalvaldkonnas. Vaja on muutusi, mis piltlikult öeldes liigutaks mägesid. Me elame kiiresti muutuvast maailmast ega saa enam ajada asju samamoodi nagu seda tehti kümme aastat tagasi. Pikaajalise protsessi oluline komponent on kindlasti ennetustöö. Vältimaks kahetsust tulevikus, on vaja juba praegu mõelda mitu sammu ette. Võimet asju kiiresti ümber korraldada ja oskust töötada ka väljaspool kontoriseinu õpetas märtsis alanud eriolukord suurepäraselt.

Kuidas muutis koroonapandeemia Rõuge valla töökorraldust?

Kevadine koroonapandeemia sundis ka Rõuge valda oma töökorraldust muutma. See kõik toimus hetkega – ukseid läksid lukku, otsekontakte luua enam ei saanud, suhtluskana- liteks jäid vaid telefon ning arvuti.

Vaieldamatult oli eriolukorrast tulenev isolatsioon ootamatu ja keeruline. Otsekohe selgitati välja riskigrupid, kes võinuks abi vajada. Esikohale seati puuetega laste pered ning vanemaealised. Distantstõppe ajal jäi peredel vajaka nutiseadmetest ning kiirest internetiühendusest, et täita kõiki vajalikke õppe-tegevusi. Meie valla koolide töötajad andsid teada lastest, kellel puudus vajalik tehnika. Appi tuli ettevõtte Telia, mille kaudu jagati hädasolijatele tasuta ruutereid ja arvuteid. Oma abikäe ulatas ka Lastekaitse Liit, mille kaudu said mõnede perede lapsed endale arvuti.

Samuti viibisid puuetega laste juures kodudes tugiisikud, kui pere selleks oli soovi avaldanud. Tänu tugiisikule saadi hakkama enne keerulisea tunnud distantstõppe koolitükkidega ning ka lapsevanemad tulid olukorraga paremini toime.

„HAAVATAVAKS RISKIGRUPIKS ON EAKAD, KELLELE JUBA KEVADEL ÜLE RIIGI TÄHELEPANU JUHITI“

Ka siis, kui olukord on stabiliseerunud ja elu enam-vähem tavaelu rütmis kulgeb, ei tähenda see, nagu võiks abivajajaid unustada. Haavatavaks riskigrupiks on eakad, kellele juba kevadel üle riigi tähelepanu juhiti. Esialgu tunti rohkem huvi eakate ja teiste abivajajate rühmade üldise elu ja olmetegevustega

hakkamasaamise osas. Sotsiaaltöötajad võtsid üksinda elavate vanemaealistega kontakti ning uurisid, kas nendega on kõik korras ja mis-sugust abi nad vajaksid. Sotsiaalhooldustöötajad viisid soovijatele kauplusest toitu kodudesse ning hankisid apteegist ravimeid; kellel tarvis, nendele toimetati ka küttepuud kuurist tuppa.

Et inimesed ei jääks infosulgu, koostas kohalik omavalitsus pandeemiaaegse infolehe, kus olid kõik vajalikud telefoninumbrid ning mis sisaldas ka käitumisjuhiseid olukorraga toimetulekuks. Infoleht jagati elanikele laiali.

Hoidmaks eakate vaimset tervist, kutsus Rõuge vald eriolukorra ajal sotsiaalmeedia kanalites üles inimesi kirjutama oma lähedastele hooldekodudesse kirju ning saatma fotosid pereliikmetest – ja mitte niisama nutitelefoni trükitud sõnumeid, vaid “päris” kirju, mis on käsitsi kirjutatud. Ikka selleks, et ka hooldekodudes oleval lähedased tunneksid kodusoojust ja säilitaksid oma elurõõmu. Üleskutse tulemusena kirju ega tervituskaarte lausa laviinidena lähedaste poolt saabuma küll ei hakanud, kuid idee korjas üles Kalev Annom Võrumaa Teatajast. Nii kevadisel hooldekodude külastuskeelu ajal kui praegugi saadab Võrumaa Teataja toimetuse Rõuge valla hooldekodudesse tasuta ajalehenumbreid, et kliendid saaksid olla kursis värskete kohalike uudistega. Võrumaa Teatajast võiksid eeskujult võtta suuremadki meediaväljaanded – kahtlemata oleks otsepostituse teel saanud tasuta ajalehtedest hooldekandenasutuses viibivatele eakatele suur rõõm.

Eriolukord sundis pöörama kõrgendatud tähelepanu ka transpordiküsimusele maapiirkondades. Loomulikult ei kerkinud transpordimure esile alles nüüd, koroonaviiruse kõrgajal, vaid tegemist on hajaasustuse elanike alalise murega. Koostöös Kagu ühistranspordikeskuse ning Võru- ja Põlvamaa kohalike oma-

valitsustega osaleb ka Rõuge vald septembri keskpaigast alates sotsiaaltransporditeenuse projektis. See tagab puuetega inimestele võimaluse liikuda vastavalt oma vajadustele. Nii saab abivajaja sõita näiteks linna arsti juurde endale dokumenti taotlema või minna panka finantstoiminguid tegema.

„ERIOLUKORD SUNDIS PÖÖRAMA KÕRGENDATUD TÄHELEPANU KA TRANSPORDIKÜSIMUSTELE MAAPIIRKONDADES“

Mis pakub selle töö juures rõõmu?

Õispuu sõnul peitub rõõm väikestes asjades, mille abil saab korda saata suuri tegusid. „Meie valdkonnas saab teha ägedaid asju, mis võivad muuta inimeste elusid,“ ütleb ta. „Selleks, et töökorraldus sujuks, on vaja kokkuhoidvat meeskonda – sellist, kes astub ühte sammu ja on avatud uuendustele. See töö ei ole rutiinne. Ükski päev pole üksluine ja igas päevas leidub midagi ilusat. Nii kaua kuni endal valdkonna vastu huvi on, igav hakata ei saa. Ka kõige pisematest asjadest tuleks leida üles uudishimu ja põnevus ning see ongi tööõnne valem.“

Milline võiks olla sotsiaalvaldkonna tulevik?

Sotsiaaltöö peaks muutuma brändiks. Siinkohal mängivad rolli ka inimeste arvamuste kujundamine ja mõttemaailma muutmine. Ei tohiks enam arvata, et sotsiaaltöö tähendab ainult erinevate toetuste ja teenuste pakkumist. Jah, need on küll olulised aspektid antud valdkonna juures, kuid mõiste “sotsiaaltöö” tervikuna on märksa laiem. Sotsiaallosakonna juhatajana leiab Triinu Õispuu, et kuigi me oleme abivajajate elu aastate jooksul suutnud

juba tunduvalt lihtsamaks muuta, on siiski alles murekohti. Ükski rahaline toetus ei pane inimest pingutama edasise nimel, pigem isegi vastupidi – annab teadmise, et nii saab lihtsamalt. Jah, sageli on vajadus rahalise toetuse abil inimest aidata, et ta suudaks eesmärgi poole astuda, kuid tõeliselt aitab inimest see, kui annad talle õnge, mitte kala. See paneb pingutama ja eesmärgi seadma.

Muidugi tuleb töötada selle nimel, et inimene ei peaks jooksuma erinevate asutuste vahet, kui tal on sotsiaaltöötaja abi või nõustamist tarvis.

Töökorraldus tuleks muuta isikukesksemaks. See tähendab, et inimene saab ise kaasa rääkida, mida ta vajab ja ootab – et toimuks koostöö kliendi ja sotsiaaltöötaja vahel. See aitab hoida kokku kõigi aega ja on vähem stressirohke.

Rõuge vald paistab silma oma südikuse ja visadusega. Selleks, et jõud ei raueks ja vaim püsiks ergas, tuleb hoida nägu naerul ja leida üles silmadesse peitunud sära. Unustada ei saa abivajajaid ega aitajaid. Märkame ja hoolime! ●

TRIINU ÕISPUU. FOTO: VIIVIKA NAGEL

MONIKA SIRULI: MTÜ-ST HÄNDIKÄPP OLEN LEIDNUD OMA PARIMAD SÕBRAD

ANETT LAANSOO,
AJAKIRJA SINUGA KAASAUTOR

► Kohtusime ühel esmaspäeva pärastlõunal veebi vahendusel MTÜ Händikäpp juhatuses esimehe ja sotsiaaltöötaja Monika Siruliga. Vestlesime sotsiaalkaitse muutumisest läbi aegade ja vaatasime lootusrikkalt uude aastasse.

„Pean oma iseseisvale elule algusepanijaks mittetulundusühingut Händikäpp. Just see ühendus andis mulle, liikumispuudega inimesele, tiivad. Too organisatsioon oli üks väikeste imede maa. Aeg-ajalt vajame ju kõik enda ümber inimesi, kellel oleks aega ja tahtmist olla teekaaslaste jaoks olemas,“ räägib Monika.

Monika meenutab, kuidas ta leidis oma tee Händikäpa noorteklubisse: „Händikäpaga ristus minu tee 1994. aasta päikeselisel oktoobripäeval. Olin siis veel kooliplika ja õppisin Tartu Sanatoorses Keskkoolis. Sinna tulidki äsja loodud Händikäpa noorteklubi aktivistid oma tegevust tutvustama. Tarkade noorte inimeste positiivne, aktiivne ja elurõõmus ellusuhtumine tiivustas mindki pikemalt mõtlemata ühingu liikmeks astuma. Kümme aastat hiljem, 2004. aastal, selleks ajaks juba sama organisatsiooni juhina, kandsin ühte väikesesse raamatusse järgnevad kirjaread:

Nüüd, 10 aastat hiljem, võin uhkelt endale ja kogu maailmale teatada, et noorteklubi Händikäpp avas mu silmad – seda igas mõttes. Mis võib ühele arglikule paksude prillidega, pika patsiga ning kohmetu olemisega hallile hiirekesele olla veel parem, kui leida hulganisti toredaid sõpru ja mõttekaaslasi ning hakata ilma vanemateta iseseisvalt maailma avastama. Igast algavast päevast oli oodata midagi meeletult põnevat. Tol ajal toimus klubis oma kolm-neli üritust nädalas. Käisime liikmetena kõik koos diskodel, karnevalil, teatris, kinos, kontserdil, kohvikus või kellegi klubi-kaaslase pool külas. See oli mulle väga uus kogemus, kuigi olin juba 20. aastates noor inimene. Järgnesid lugematud põnevad koolitused ja reisid kodu- ning välismaal. Tänu sellele organisatsioonile ja nendele inimestele, kes sinna kuuluvad või on kuulunud, on saanud minust iseseisev, tugev ja särav päikesekiir. Praegusest MTÜ-st Händikäpp olen leidnud oma parimad sõbrad kogu eluks, julguse elada täisväärtuslikku elu, unistada suurelt ja viia ellu kõik oma unistused.“

MONIKA SIRULI. FOTO: ERAKOGU

MTÜ Händikäpp, nende missioon ja visioon

Täna, enam kui 26 aastat hiljem, oleme endiselt veendunud, et kõigil inimestel peab olema võimalus elada iseseisvat elu, ning kui mõned meist vajavad selleks rohkem tuge ja abi, siis püüame neile seda ka pakkuda. MTÜ Händikäpp on iseseisvat elu ja eneseteostust toetav eestkostetühendus ning koolitus- ja nõustamiskeskus, mis tegutseb kõiki arvestavas ühiskonnas.

Iga inimene, kes sotsiaalkaitse süsteemi satub, vajab individuaalset ja juhtumipõhist lähenemist

Mõeldes ajale umbes 20 aastat tagasi, kui Monika oli alles oma iseseisva elu alguses, polnud sotsiaalkaitse kaugeltki nii heal tasemel kui see on tänapäeval. Praegu on küll näiteks sotsiaalhoolekande seaduses justkui kõik kirjas, aga seaduse täitmine on kahjuks lünklik ja see vajaks kiirelt lahendusi. Tihtilugu ei vasta sotsiaalteenused kvaliteedile või konkreetse inimese vajadusele, puuduvad hindamise

metoodikad või on inimese makstav teenuse omaosaluse määr liiga kõrge.

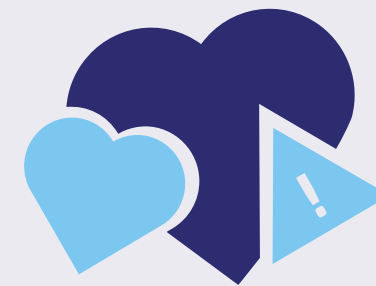
Kohalike omavalitsuste (KOV) sotsiaaltöö spetsialistid peavad enam tähelepanu pöörama sellele, et inimesed, kes vajavad abi, seda ka päriselt saaksid. Palju on paberimajandust, kuid sellega on inimesel, kes lisaks peab igapäevaelus maadlema oma haigusest või traumast tingitud probleemidega, väga keeruline tegeleda. Seega on abivajajal üsnagi raske endale ise sobivaid võimalusi leida – mistõttu ta võib kõigele hoopiski käega lüüa ja alla anda, sattudes sedasi paraku veelgi keerukamasse olukorda.

Koostöö on võti

Monikal on väga hea meel tõdeda, et Eesti erinevate KOV-de sotsiaaltöö spetsialistide vaheline koostöö liigub aina paremuse poole. Tulevikus võiks teha erinevate organisatsioonidega veelgi rohkem koostööd. Monika sõnul on koostööpartnerite leidmine tihti raske, sest kolleegid ei ole väga alati omavahel suhtlema ning kitsaskohtadele tiimina lahendusi otsima. Tähtis ei ole mitte üksnes valmisolek midagi koos teha, vaid hoopis see, kuidas seda teha. Tuginedes oma isiklikule töökogemusele sotsiaaltöötajana, kinnitab Monika, et paljude KOV-de poolt tuleb juba praegu palju positiivset tagasisidet ja huvi koostöö vastu on tasapisi tõusmas.

Järgmisesse aastasse lootusega

Järgmisesse aastasse vaatab Monika lootusrikkalt ja rõhutab, et alati tuleb rõõmu tunda ka kõige väiksemate edusammude üle. Monika unistab, et inimesed saaksid omavahel rohkem silmast silma suhelda ning märkaksid, kuulaksid ja kuuleksid rohkem. ●

TERVE ELU ERIOLUKORRAS

EESTI PUUETEGA INIMESTE KODA

Kolmandal detsembril 2020 tähistasime üleilmset puuetega inimeste päeva infokampaaniaga "Terve elu eriolukorras". Kutsume tänavu vaatama epideemiast tulenevatele elumuutustele puuetega inimeste ja krooniliste haigete pilguga.

Otsi Eesti Puuetega Inimeste Koja kanali YouTube'is ja vaata kolme lühifilimi eesti või vene keeles, kus löid kaasa näitlejad Argo Aadli, Priit Pius, Tatjana Kosmõnina ja Uku Suviste ning EPIKoja võrgustiku esindajad.

AJAKIRI SINUGA ILMUB 1994. AASTAST KAKS KORDA AASTAS. VÄLJAANNE TIRAAŽ: 3000 EKSEMPLARI.
ESIKAANE FOTO: GELLY NEEDO ERAKOGU. KEELETOIMETAJA: KRISTI KALLASTE.

TOIMETUS

TOOMPUIESTEE 10, 10137 TALLINN
TEL 661 6629 | EPIKODA@EPIKODA.EE

ISSN 1736-826X

9 771736 826004

AJAKIRJA VÄLJAANDJA ON MTÜ EESTI PUUETEGA INIMESTE KODA (EPIKODA). EPIKODA ON SÕLTUMATU
AVALIKES HUVIDES TEGUTSEV VABAÜHENDUS JA KATUSEORGANISATSIOON EESTIS TEGUTSEVATELE
PUUETEGA INIMESTE ORGANISATSIOONIDELE. ROHKEM INFOT WWW.EPIKODA.EE

EESTI PUUETEGA INIMESTE KODA
THE ESTONIAN CHAMBER OF DISABLED PEOPLE

TERVE ELU
ERIOLUKORRAS
EESTI PUUETEGA INIMESTE KODA